Juho Kemppainen

KNX-järjestelmä ja LED-valaistus toimistoympäristössä

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Insinööri (AMK)

Sähkötekniikan koulutusohjelma

Insinöörityö

24.5.2018

Metropolia

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Juho Kemppainen KNX-järjestelmä ja LED-valaistus toimistoympäristössä 46 sivua + 7 liitettä 24.5.2018
Tutkinto	insinööri (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Sähkötekniikan koulutusohjelma
Ammatillinen pääaine	Sähkövoimatekniikka
Ohjaajat	Lehtori Tapio Kallasjoki Sähkökäytönjohtaja Matti Suomalainen

Insinöörityössä perehdyttiin LED-valaistukseen ja KNX-järjestelmiin esimerkkikohteen avulla. Tavoitteena oli tutkia LED-valaistuksen ja KNX-ohjelmoinnin vaikutusta sähkön kulutukseen ja antaa kuva elinkaarikustannuksista esimerkkikohteessa. Vertailukohtana oli vanha loisteputkivalaistus ilman älykästä valaistuksenohjausjärjestelmää. Työ esittää lukijalleen myös tarvittavat komponentit KNX-järjestelmän ja LED-valaistuksen toteuttamisesta toimistoympäristössä.

Esimerkkikohteena työssä toimi ABB Oy:n Pitäjänmäen konetehtaan 2. kerroksen B-D porrasväli. Kohteen saneeraus valmistui tammikuussa 2018. Insinöörityön laatiminen aloitettiin rajaamalla sen aihe alue, joksi valittiin kohteen työpisteiden yleisvalaistus ja valaistuksen ohjauksen hoitava KNX-järjestelmä. Kohteessa oli myös muuta valaistusta, esimerkiksi WC:t ja keittiötilat, mutta niitä ei ole käsitelty tässä insinöörityössä, koska niiden vaikutus energiankulutukseen on pieni.

Työssä perehdyttiin ensin järjestelmien yleistietoon ja sen jälkeen syvennyttiin esimerkkikohteen järjestelmiin. Valaistusvoimakuuksia laskettiin käsin ja tietokoneavusteisesti DIALux-ohjelmalla. Mittauksia tehtiin kohteen valaistusvoimakuuksille ja virta-arvoille. Mittauksien tulokset antoivat tietoa energiatehokkuuslaskelmiin.

Tuloksista on havaittavissa, että kohteen energiatehokkuus valaistuksen osalta on hyvä. Takaisinmaksuaika on arvion mukaan 16–17 vuotta. Huomioon otettava asia oli, että valaistus olisi ollut uudistuksen tarpeessa joka tapauksessa.

Insinöörityön tuloksia ABB Oy voi käyttää suunnitellessaan uusia saneerauskohteita.

Avainsanat	LED-valaistus, KNX-järjestelmä, energiatehokkuus, ABB Oy, Philips Lighting

Author Title Number of Pages Date	Juho Kemppainen KNX System and LED Lighting in an Office Environment 46 pages + 7 appendices 24 May 2018
Degree	Bachelor of Engineering
Degree Programme	Degree Programme in Electrical Engineering
Professional Major	Electrical Power Engineering
Instructors	Tapio Kallasjoki, Senior Lecturer Matti Suomalainen, Operation manager of electrical equipment

This bachelor's study familiarizes with LED lighting and KNX systems with an example target. The aim was to explore the effect of lighting and programming on electricity consumption and to give a picture of life cycle costs in the example target. The benchmark was the old fluorescence illumination without an intelligent lighting control system. This work also provides the reader with the necessary components to implement the KNX system and LED lighting in an office environment.

The example target of this work was the ABB Oy Pitäjänmäki machine factory's 2nd floor B-D trap stage. The renovation of the target was completed in January 2018. The compilation of the study was started by delimiting the topic area. The main focus was chosen to be the general lighting of the target workstations and the lighting control KNX system. There was also other lighting, such as toilets and kitchen facilities, but they have not been dealt with in this study because they have low effect on energy consumption.

The work first acquainted with the general information of the systems and then dealt with the example targeting systems. Illumination strengths were calculated manually and computer-assisted by the DIALux program. Measurements were made for lighting illumination and current values for the object. The results of the measurements provided information on energy efficiency calculations.

It is apparent from the results that the energy efficiency of the object, in terms of illumination, is good. The repayment period is estimated to be between 16 and 17 years. The point to note was that lighting would have been in need of reform in any case.

The results of the work can be used by ABB Oy when designing new renovation projects.

Keywords	KNX system, LED lightning, energy efficiency, ABB Oy, Philips Lighting

Sisällys

Liitteet

Liite 1. Korkeiden tilojen valaisinkortti

Liite 2. Matalien tilojen valaisinkortti LED 25S

Liite 3. Neuvottelutilojen valaisinkortti

Liite 4. Tuotekortti, avotilojen tunnistin

Liite 5. Tuotekortti, neuvottelutilojen tunnistin

Liite 6. Piirikaavio, keskuksen sisäiset KNX-laitteet

Liite 7. Valaistusmittari, Konica minolta CL-70F

Lyhenteet

CIE	Commission Internationale de l´Eclairage. Kansainvälinen voittoa tavoittelematon valaistuskomissio, joka työskentelee valon, valaistuksen ja väritieteen parissa.
DALI	Digidal Addressable Lighting Interface. Valaistuksen ohjauksen digitaalinen, osoitteellinen ohjausjärjestelmä.
EIBAN	European Installation Bus Association. Eurooppalainen yhdistys, joka kehittää väylätekniikoita.
EIB	European Installation Bus. Eurooppalainen asennusväylästandardi.
ETS	Engineer Tool Software. Laitevalmistajasta riippumaton ohjelma, jolla ohjelmoidaan KNX-järjestelmiä.
KNX	Maailmanlaajuinen avoimeen standardiin pohjautuva ohjausjärjestelmä kiinteistöille.
LED	Light Emitting Diode. Puolijohdekomponentti, joka säteilee valoa.
LLMF	Lamp Lumen Maintance Factor. Valonlähteen valontuoton väheneminen määrätyn ajan kuluttua. Valovirranalenema.

1 Johdanto

Valaistuksen ohjausjärjestelmien ja LED-valaistuksen energiansäästöpotentiaali on suuri perinteisiin valaistusjärjestelmiin verrattuna. Insinöörityön tarkoituksena on tutkia LED-valaistusta ja KNX-ohjausjärjestelmää toimistoympäristössä. Aihe on ajankohtainen, koska energiatehokkuuteen pyritään joka saralla.

Insinöörityön aihe tuli ABB Oy:n Pitäjänmäen tehtaan sähkökäytönjohtaja Matti Suomalaiselta. Esimerkkikohteena insinöörityössä käytetään ABB Oy:n Pitäjänmäen konetehtaan 2. kerroksen B-D porrasvälin uudistettua LED-valaistusta ja KNX-järjestelmää. Kohteen saneeraus valmistui tammikuussa 2018. Saneerauskohteen pinta-ala on noin 2300 m^2. Kohteen pääurakoitsijana toimi U-H Rakennus Oy ja sähköurakoitsijana E-sähkö Oy. Kohteen sähkösuunnittelusta vastasi suunnittelutoimisto Granlund Oy.

Työn alussa esitellään KNX-järjestelmät ja LED-valaistus yleisesti. Tämän jälkeen työssä esitellään esimerkkikohteen KNX-laitteet ja yleisvalaisimet. Luvussa 5 perehdytään kohteen ohjelmointiin, mitattuihin valaistusvoimakuuksiin, mitattuihin sähkötehoihin ja esitetään laskennallisesti esimerkkitilojen valaistusvoimakkuusarvot kolmella eri tapaa. Luvussa 6 perehdytään kohteen energiansäästöön entiseen valaistukseen verrattuna, sekä järjestelmien takaisinmaksuaikoihin. Työn lopussa on yhteenveto työn tuloksista.

Työn tavoitteena on saada tietoa ohjelmoinnin vaikutuksesta valaistuksen tarvitsemaan sähkötehoon ja sitä myöten energiansäästöön ja elinkaarikustannuksiin. Insinöörityössä annetaan myös lukijalleen kuva siitä, mitä tarvitaan käytännössä toteuttamaan KNX-järjestelmällä ohjelmoitu LED-valaistus.

2 KNX- järjestelmät

2.1 Toimintaperiaate

Rakennusautomaatiojärjestelmät ovat yleistyneet viime vuosina merkittävästi. KNX-järjestelmä on yksi yleisimmistä rakennusautomaatio- ja ohjausjärjestelmistä maailmanlaajuisesti. Pelkästään Suomessa KNX-tekniikalla on toteutettu yli 10 000 kohdetta. KNX-järjestelmiä käytetään asuin- ja liikekiinteistöissä ja jopa kokonaisissa kaupunginosissa, kuten Helsingin Kalasatamassa. Esimerkiksi vuonna 2011 valmistunut Helsingin musiikkitalo oli suurin KNX-tekniikalla toteutettu automaatiojärjestelmä Pohjoismaissa ja yksi suurimmista KNX-toteutuksista Euroopassa. (1; 2, s. 1.)

KNX on avoin standardi. Avoimeen standardiin pohjautuvia järjestelmiä ja laitteita voidaan kehittää ja tuottaa vapaasti. Etuina suljettuihin automaatiojärjestelmiin on valinnanvapaus laitteistoista, jolloin KNX-yhteensopivia tuotteita ja palveluita on saatavilla useilta eri toimittajilta. Samassa avoimessa järjestelmässä voidaan käyttää useiden eri valmistajien komponentteja. Avoimen standardin järjestelmiä pidetään yleisesti turvallisempina investoinnin ja käyttövarmuuden osalta. Avoin standardi antaa hyvän mahdollisuuden niin sähkösuunniteluun kuin itse laitteiden asennuksiin. (3, s. 1.)

KNX-tekniikka pohjautuu EIB (European Installation Bus) järjestelmään. EIB-väyläjärjestelmän kehitys alkoi 1990-luvun vaihteessa, kun viisitoista suurta eurooppalaista elektroniikka-alan valmisajaa perustivat yhdistyksen EIBAN:n (European Installation Bus Association). Euroopan laajuisen standardoinnin jälkeen järjestelmä haluttiin maailmanlaajuiseksi, joten nimi oli vaihdettava. Nykyinen nimi KNX vakiintui 2000-luvun alkupuolella. (3, s. 13–14.)

Nykyisin suurin osa uusista rakennusautomaatiojärjestelmistä toimii väylätekniikalla. KNX-järjestelmät toimivat väylätekniikkaa hyödyntäen. Väylätekniikalla toteutetuissa järjestelmissä jokaisessa toimilaitteessa on niin kutsuttu äly. Näin ollen erillisiä keskusyksiköitä ei tarvita vaan laitteet kommunikoivat ja toimivat keskenään. Väylätekniikalla toimivat laitteet tarvitsevat sähkönsyötön lisäksi väyläkaapelin. Tämä lisää kaapelointikustannuksia perinteisiin ohjausjärjestelmiin nähden, mutta edut ovat huomattavat. (3.)

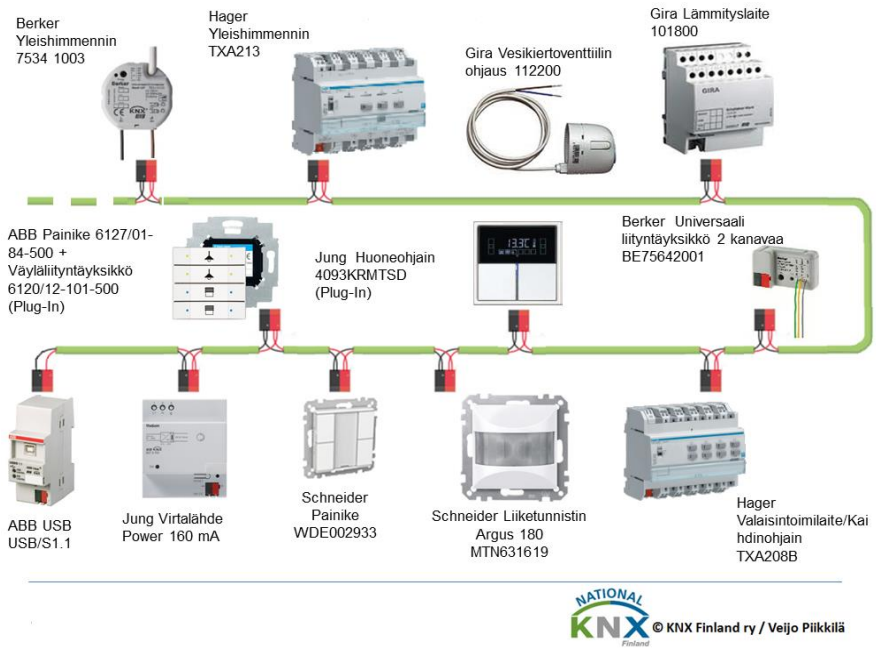

Kuva 1. Esimerkkilaitteet ja väyläkaapelointi (1).

Kuvassa 1 on esitetty KNX esimerkkilaitteita ja niiden välinen väyläkaapelointi.

KNX-järjestelmä on yksinkertaisimmillaan asennus, jossa käytetään yhtä anturia, yhtä toimilaitetta, teholähdettä sekä niiden välistä väyläkaapelia. Väyläkaapeli toimii asennuksessa siirtomediana. Anturit keräävät tietoa ympäristöstään ja lähettävät tiedot sanomamuodossa eteenpäin KNX-väylään. Sanoma voi sisältää mittaustietoa, informatiivista tietoa tai komennon toimilaitteelle. Esimerkkejä anturin lähettämistä sanomista on painikkeen painaisu, liikkeen tunnistus tai valon määrän kasvu. Toimilaitteet vastaanottavat antureiden lähettämiä sanomia ja muuttavat ne toiminnoiksi, esimerkiksi valaisimien päälle kytkeminen, valojen himmentäminen tai verhojen korkeuden säätäminen. Teholähteen tarkoituksena järjestelmässä on tuottaa väyläkaapeliin kytketyille laitteille tehonsyöttö. (3, s. 35.)

KNX-järjestelmä toimii osoitteellisena. Osoitteita on käytössä kahdenlaisia, yksilöllisiä osoitteita ja ryhmäosoitteita. Yksilöllisen osoitteen avulla saadaan tietoon laitteen sijainti järjestelmässä ja ryhmäosoitteilla väylälaitteet osaavat välittää niille tulevia sanomia. (3, s. 36.)

2.2 Yleisimmät käyttösovellukset

Valaistus

Yleisin KNX-järjestelmän käyttösovellus on valaistuksen ohjaus. Yhdessä LED-valaisimien kanssa saadaan toteutettua energiatehokkaita valaistusjärjestelmiä. Perinteiseen kytkinohjaustapaan verrattuna älykkäällä järjestelmällä on vaivatonta toteuttaa energiatehokkaita valaistusratkaisuja. Toimitilojen energiatehokkuus on parhaimmillaan, kun niihin on asennettu valaistuksen ohjaukseen läsnäolotunnistimet vakiovalo-ohjauksella. Tällöin ulkoa tuleva valo vaikuttaa positiivisesti valaistukseen tarvittavaan energiamäärään. Vakiovalo-ohjaus ehkäisee myös tulevaa energiahukkaa, joka johtuu LED-valaisimien valovirran alenemisesta. Ohjauksella saadaan valaistusvoimakkuus pysymään samassa tasossa, riippumatta valaisimien luontaisesta valovirran alenemasta. Tämä edellyttää sitä, että kohteen suunnitteluvaiheessa valaisimet on ylimitoitettu teholtaan. Kuvassa 2 on havainnollistava kuva valaistuksen tehonkäytöstä perinteisellä kello-ohjauksella (harmaa katkoviiva) ja läsnäolotunnistimilla/vakiovalo-ohjauksella (keltainen viiva). (3, s. 25–26.)

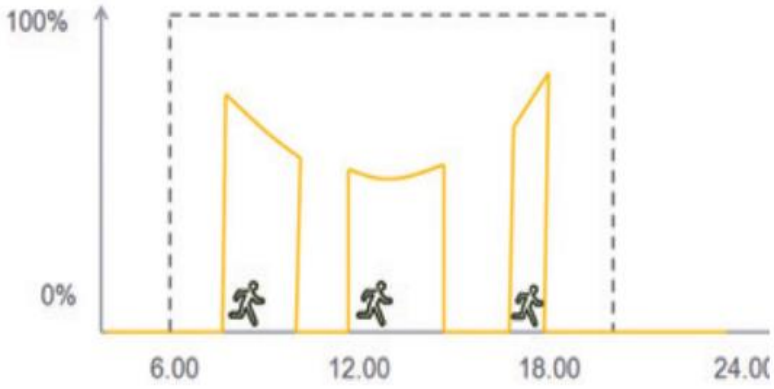

Kuva 2. Havainnekuva valaistuksen vuorokautisesta tehonkäytöstä (3).

Kaihtimet ja markiisit

KNX-järjestelmällä voidaan ohjata esimerkiksi sälekaihtimia, valkokankaita, lamelliverhoja, markiiseja. Verho-ohjauksia saadaan integroitua eri järjestelmiin esim. elokuvateatterissa aloitetaan elokuvan katselu; valot sammuvat, pimennysverhot ja valkokangas

laskeutuvat. Myös kiinteistöautomaatioon integroidut ikkunoiden kaihtimet saadaan sulkeutumaan automaattisesti kun aurinko paistaa. Näillä ohjauksilla saavutetaan sekä mukavuutta että energiatehokkuutta. (3, s. 27.)

Lämmitys, jäähdytys ja ilmastointi

KNX-järjestelmien avulla saadaan toteutettua suurienkin kohteiden lämmityksen, jäähdytyksen ja ilmastoinnin automaatiojärjestelmä. KNX-huonelämpösäätimien ja läsnäolotunnistimien avulla tilat saadaan säädettyä yksilöllisesti tarpeen mukaisesti. Energiatehokkuus yleensä paranee huomattavasti käyttämällä älykkäitä järjestelmiä. (3, s. 27–29.)

Muita käyttösovelluksia

KNX-käyttökohteita on lukuisia. Esimerkiksi kiinteistöjen ovipuhelinjärjestelmät, rikosilmoitinjärjestelmät ja energiankäytön hallinta saadaan integroitua järjestelmiin. Älykkäillä järjestelmillä voidaan myös visualisoida ja käyttää etänä kiinteistön sähköjärjestelmiä vaikka toiselta paikkakunnalta omalla puhelimella. (3, s. 29.)

3 LED-valaistus

3.1 Valaistusteknisiä suureita

Valaistusta mitataan ja lasketaan eri suureiden avulla. Taulukossa 1 on esitetty valaistuksen perussuureet selityksineen.

Muita tärkeitä valaistusteknisiä suureita ja käsitteitä on esimerkiksi Kelvin (K), joka määrittelee valon värilämpötilan. Kun värilämpötila alittaa 3300 K:n, valo on lämmintä, ja jos se on yli 3300 K, valo on neutraalia. Värilämpötilan ollessa yli 5300 K valo on kylmää. Vertailuvalonlähteinä värilämpötilaa määrittäessä käytetään 2300K–5000K alueella hehkusäteilijää ja yli 5000 K:n valonlähteitä verrataan päivänvalostandardeihin. (6.)

Värintoistoa määritellessä käytetään vielä nykyisin yleisesti R_a-indeksiä. Värintoistolla mitataan valonlähteen kykyä toistaa värejä oikein, vertailuvalonlähteeseen verrattuna. R_a-indeksi vertaa vain kahdeksaa testiväriä. Kansainvälinen valaistuskomissio CIE

(Commission Internationale de l´Eclairage) on hyväksynyt ja ottanut käyttöön uuden värintoistoindeksin nimeltään Colour Fidelity Index, R_f. Tämä värintoistoindeksi vertaa 99 testiväriä. Vielä tässä vaiheessa sitä ei haluta käyttää valaisimien vertailuun vaan sitä käytetään tarkkaan tieteelliseen tutkimukseen. Luultavammin R_f-indeksin käyttö tulee lähivuosina laajenemaan myös valaisimien vertailuun. (6; 7.)

Taulukko 1. Valaistusteknisiä suureita (5).

Suure	Symboli	Yksikkö	Kaava	Selitys
Valovirta	φ	Luumen (lm)		Valonlähteestä lähtevän valon kokonaismäärä.
Valovoima	I	Kandela (cd)	I = φ/ω	Valaisimen lähettämä valovoima määrättyyn suuntaan.
Valaistusvoimakkuus	E	Luksi (lx)	E = φ/A	Pinnalle tuleva valovirta pinta-alaa kohden.
Luminanssi	L	(cd/m²)	L = I/A (L=I/A cosφ)	Pinnalta tai pisteestä tiettyyn suuntaan lähtevän valon kirkkaus.
Valotehokkuus	H	(lm/W)	H = φ/P	Valonlähteen valovirta kulutettua tehoa kohden.
Tehotiheys (ei virallinen)		(W/m²)	P/A	Valaistuksen tarvitsema teho pinta-ala neliötä kohden.

3.2 Toimintaperiaate

Viime vuosina valonlähteiden valikoima on muuttunut nopeasti Euroopan markkinoilla. Euroopan komission asettamat Ecodesign-direktiivin energiatehokkuusvaatimukset valaistukselle ovat vauhdittaneet LED-tekniikan kehitystä ja kaupankäyntiä. Vuonna 2017 jo noin 70–80 % suurimpien sähkötukkuliikkeiden (SLO ja REXEL) myymistä valaisimista oli LED-tekniikalla toteutettuja. (8; 9.)

Ledien edut verrattuna perinteisiin valonlähteisiin ovat nopea syttyminen, hyvä valontuotto, elinikä, säädettävyys ja energiatehokkuus. Ledit eivät myöskään tuota juurikaan ultraviolettisäteilyä sekä lämpöä verrattuna perinteisiin valonlähteisiin. Led-tekniikalla varustetuilla valaisimilla päästään jopa 160 luumeniin/watti riippuen mallista ja valmistajasta. Led-valaisimien uskotaan saavuttavan seuraavan kymmenen vuoden sisällä jopa 200 lm/W valotehokkuuden. Led-tekniikka mahdollistaa myös kompaktin kokoisten valaisimien valmistuksen. Kuvassa 3 on esitetty eri valonlähteiden valotehokkuudet vuosien saatossa. (10; 11; 12.)

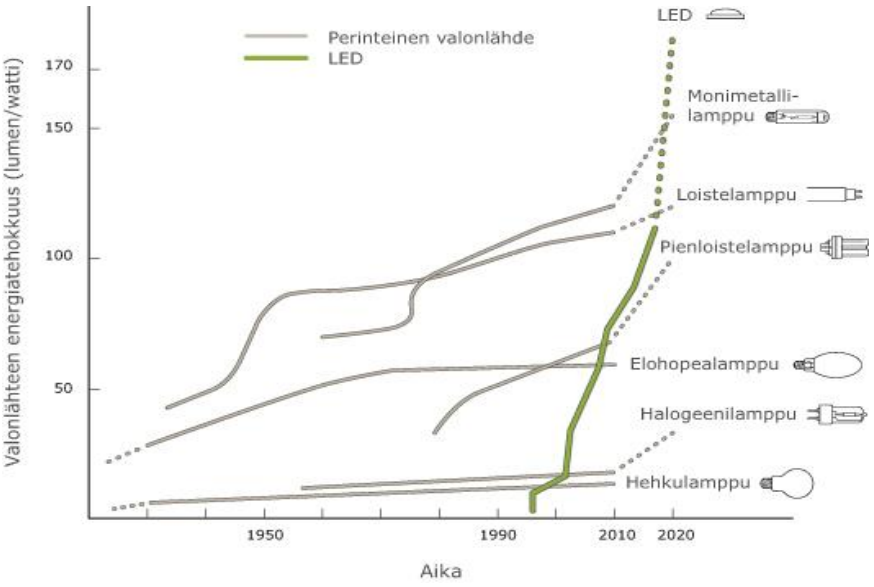

Kuva 3. Eri valonlähteiden valotehokkuudet (11).

Ledien huonoihin puoliin kuuluu kallis hankintahinta, osittain huono värintoisto, liitäntälaitteen tarve, huono lämmönkestävyys ja pistemäinen valonlähde. LED-valaisimien hintakehitys on ollut kuitenkin viime vuosina alaspäin ja ero perinteisiin valonlähteisiin on

kutistumassa. Värintoisto LED-valaisimissa on jo laadukkailla komponenteilla toteutettuna hyvä, joskin markkinoilla on monenlaisia toimijoita. Liitäntälaitteet ovat LED-valaisimissa yksi pullonkaula, koska niiden sisältämä elektroniikka vikaantuu herkästi ja vaikuttaa negatiivisesti valaisimien huoltokustannuksiin. LED-valaisimet tuottavat paljon lämpöä, joka pitää siirtää muualle LED-yksiköstä, mikä tuo haasteita valaisimien rakennesuunnitteluun valaisinvalmistajille. Ledien pistemäisyyttä saadaan vähennettyä erilaisilla optiikoilla, mutta nämä osaltaan vähentävät LED-valaisimien energiatehokkuutta. (8; 10; 12.)

Ledien luontainen ominaisuus on valovirranalenema (LLMF). Ledien elinikää määriteltäessä käytetään usein merkintää $L_{70}B_{50}$ 50 000 h. Tämä tarkoittaa sitä, että 50 000 käyttötunnin jälkeen valaisimen valovirrasta on jäljellä vähintään 70 %. Merkintä voi olla myös esimerkiksi $L_{80}B_{50}$ 70 000 h, joka tarkoittaa vastaavasti vähintään 80 % valovirtaa 70 000 käyttötunnin jälkeen. Ledimoduulit eivät sammu välittömästi elinkaarensa lopussa, vaan jäävät palamaan himmeämmin. Tästä johtuen valaistussuunnitelmissa täytyy ottaa huomioon valovirranalenema. (13, s. 12.)

B_{50} tarkoittaa esimerkissä lisämääritelmää, joka kertoo, kuinka suuri osa saman valaisimen ledeistä on alle mainitun L-arvon. Esimerkiksi $L_{80}B_{50}$ 70 000 h tarkoittaa, että ledeistä korkeintaan 50 %:sta on valovirta tippunut alle 70 %:iin ja lopuissa valovirta on edelleen yli 80 % 70 000 käyttötunnin jälkeen. Kuvassa 4 on esitetty esimerkki valovirran alenemasta 50 000 tunnin aikana. (13, s. 12)

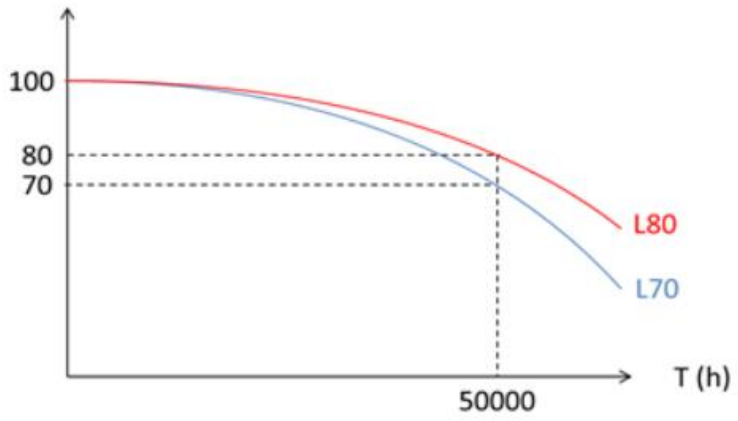

Kuva 4. Esimerkki valovirranalenemasta (13).

Ledien historia ulottuu aina vuoteen 1907, jolloin englantilainen Henry Joseph Round havaitsi epäorgaanisien materiaalien kyvyn säteillä valoa sähkövirran vaikutuksesta. Keksintö kuitenkin unohtui vuosiksi ja vasta 1960 luvulla kehiteltiin ensimmäinen näkyvän valon aallonpituudella toimiva LED. Aluksi ledit toimivat merkkilamppuina ym. käyttösovelluksissa elektroniikassa, ja vasta 2000 luvun alkupuolella tekniikkaa alettiin käyttämään isommassa mittakaavassa valaisimiin. Vuonna 2010 laboratorio olosuhteissa on kehitetty tietynvärisiä ledejä valotehokkuudeltaan 250 lm/W ja kehitys jatkuu. (10.)

Ledi toiselta nimeltään hohtodiodi on p-n-liitoksella toteutettu puolijohdekomponentti. Myötäjännitteiseen tasavirtaan kytkettynä led tuottaa valoa. Ledit tarvitsevat toimiakseen virtalähteen, joka muuttaa vaihtovirran tasavirraksi. Perinteisiin valaisimiin verrattuna ledi ei juurikaan tuota ultravioletti- tai lämpösäteilyä. Ledien tuottama lämpö jää lämmittämään lediä, mikä heikentää puolijohteen elinikää ja alentaa sen valovirtaa. Lämmön pois johtaminen ledeistä on tärkeä osa laadukasta led-valaisinta. Kuvassa 5 esitetään poikkileikkaus teholedistä. (8, s. 4.)

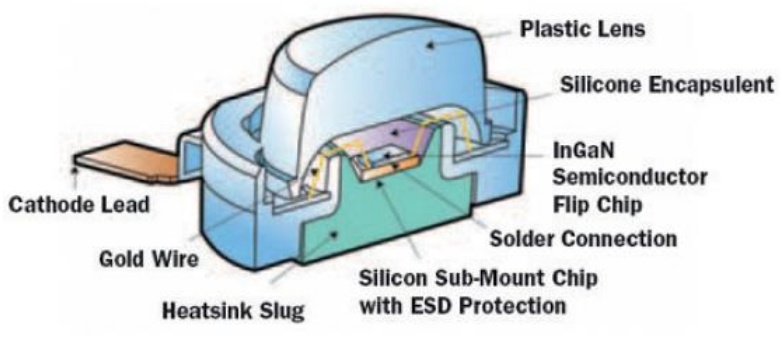

Kuva 5. Teholedin rakennekuva (8).

Ledien näkyvää valoa tuottama valo on aina värillistä. Valon väri riippuu siitä, millä aineilla puolijohteet on käsitelty. Valaistukseen tarkoitetuilla ledeillä haetaan yleensä valkoista valoa. Valkoinen valo tuotetaan yleensä joko käyttämällä sinistä valoa säteilevää lediä, joka päällystetään keltaisella loisteaineella, tai käyttämällä loisteainekalvoa. Loisteaineella saadaan valon spektri laajennettua muille taajuusalueille ja näin saadaan valkoista valoa. Muuttamalla loisteaineen ominaisuuksia saadaan tuotettua myös muun värisiä ja sävyisiä ledejä. (8, s. 5.)

Toinen tapa värien tuottoon on yhdistää led-valaisimeen eri väriä säteileviä ledejä. Yhdistämällä punaisia (Red), vihreitä (Green) ja sinisiä (Blue) saadaan toteutettua ns. RGB-

valaisin. RGB-tekniikalla tehdystä valaisimesta saadaan ulos lukuisia eri värejä. Menetelmä on jonkin verran hintavampi, kuin tavallinen ledivalaisin. RGB-heittimiä käytetään yleisesti julkisivujen valaistukseen. Kuvassa 6 on esimerkki sinisen ledin spektristä. (8, s. 5.)

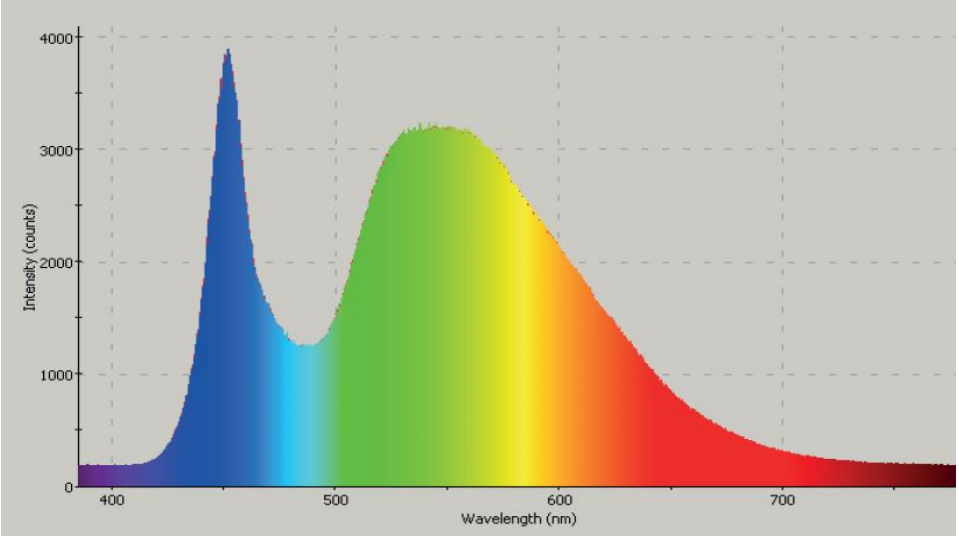

Kuva 6. Esimerkkikuva siniseen valoon pohjautuvan ledin spektristä (8).

3.3 Yleisimpiä käyttökohteita

Turvavalaistus

Lähes kaikki uudet rakennus- sekä saneerauskohteet toteutetaan turvavalaistuksen osalta LED-valaisimilla (lähde sähkötukkuliikkeet ja sähköasennusliikkeet). Turvavalaisimissa LED-tekniikkaa on käytetty isommassa mittakaavassa jo 2000-luvun alkupuolelta alkaen. Ledien käyttöikä soveltuu hyvin turvavalaistukseen ja näin ollen valaisimien huoltoväli saadaan pidemmäksi. Ledin tarvitsema teho valovirtaan nähden on myös hyvä, joten turvavalaistuksen vaatima akusto ei joudu niin kovalle rasitukselle perinteisiin turvavalaistusratkaisuihin verrattuna. Ensimmäisten lediturvavalaisimien kanssa oli ongelmia kestoiän kanssa, mutta nykyisin valaisimet ovat kehittyneet paremmiksi. Valmistajakohtaisia eroja on paljon. Kuvassa 7 esimerkkikuva Teknoware OPAS 6 led-poistumistievalaisimista E-sähkö Oy:n toimistolta.

Kuva 7. Teknoware OPAS 6, poistumistievalaisimet käytännössä.

Sisävalaistus

Ledien käyttö sisävalaistuksessa lisääntyy koko ajan. Nykyisin suuri osa sisävalaistuksesta toteutetaan ledein. Ledit soveltuvatkin hyvin sisätilojen yleisvalaistukseen, kohdevalaistukseen, työpistevalaistukseen ja muihin sisätilojen valaistustarpeisiin. Erilaisilla ledivalaisimilla saadaan toteutettua hyvä sisävalaistus lähes kohteeseen kuin kohteeseen.

Kuvassa 8 on esitetty esimerkki toimistohuoneen valaistuksesta Fagerhult-merkkisillä led-valaisimilla. Kuvan 8 ikkunanpuoleisissa Fagerhult Combilume valaisimissa on sisäänrakennettu läsnäolo/vakiovalo-ominaisuus ja lisäksi narukytkin himmentämistä varten. Näin ollen työpistevalaistuksen energiatehokkuus on hyvä.

Kuva 8. Toimistohuoneen led-valaistus E-sähkö Oy:n toimistolla.

Ulkovalaistus

Led-valaistus soveltuu hyvin ulkovalaistukseen Suomessa. Lämpimämmissä maissa pitää ottaa huomioon ulkotilojen lämpötila valaisinta valittaessa. Jos valaistukseen valitaan led, jäähdytyksen tulee olla kunnossa. Led-valaisimia on alettu käyttämään runsain mitoin pihapiirivalaistuksessa sekä katu- ja tievalaistuksessa. Energiansäästöpotentiaali on suuri ulkovalaistuksessa. Pikkuhiljaa vanhat energiatehottomat valaisimet korvataan jollain muilla valonlähteillä. Yleisimmin vanhat valaisimet korvataan led-tekniikalla.

Kuva 9. Ulkovalaistusta Fagerhult Streetsaver-valaisimilla.

Kuvassa 9 on piha-alueen valaistusta Mannerheimintie 160:ssa. Valaisimet ovat Fagerhultin Streetsaver-mallia.

Korvaavat led-lamput

Led-valaisimien rinnalle on myös alkanut tulemaan runsaasti korvaavia led-lamppuja vanhojen lamppujen tilalle. Useasti ne ovatkin huomattavasti energiatehokkaampia kuin perinteiset lamput, ja kestoiältään ne ovat huomattavasti parempia kuin alkuperäiset. Korvaavissa led-lampuissa on suuri ero valmistajien välillä ja loistehon määrä voi tulla yllätyksenä, varsinkin pienemmissä korvaavissa led-lampuissa. Korvaavia led-lamppuja löytyy jo todella moneen valaisimeen, esimerkiksi loisteputkien, pienloisteputkien, hehkulamppujen ja elohopealamppujen korvaamiseen led-lampuilla. Kuvassa 10 on esitetty Osramin korvaavien led-lamppujen valikoimaa.

Kuva 10. Osram korvauslamppuja (10).

4 KNX-järjestelmä ja LED-valaistus ABB Oy konetehdas, 2.krs B–D

4.1 Esimerkkikohde

ABB:n Pitäjänmäen kiinteistöjen historia ulottuu 1900-luvun alkupuolelle, jolloin alueella toimi Oy Strömberg Ab. Vuosien saatossa alue on laajentunut nykyisiin mittasuhteisiinsa, ja erinäisten yrityskauppojen päätteeksi tiloissa toimii kansainvälisillä markkinoilla toimiva ABB Oy.

ABB Oy:n Pitäjänmäen rakennuksien tehdasalueita, yleisiä tiloja ja toimistotiloja on viime vuosien varrella saneerattu laajoin mitoin. Saneerauksien yhteydessä on käytetty yleisesti LED-valaistusta ja valaistuksen ohjaukseen KNX-järjestelmiä. Valaisimien värilämpötilana saneeratuissa tiloissa on käytetty 4000 kelviniä. Valaisimet ovat kohteessa pääosin DALI (Digital Addressable Lightning Interface)-ohjattuja.

Insinöörityössä käydään läpi ABB Oy:n konetehtaan toimistotiloihin kuuluvan toisen kerroksen porrasvälin B–D yleisvalaisimet, KNX-laitteet ja ohjaukset. Laskennallisessa osiossa perehdytään valaisimien tuottamaan valaistusvoimakkuuteen ja niiden tarvitsemaan energiamäärään, verraten vanhaan valaistukseen. Luvussa 6, Energiatehokkuus käydään läpi energiansäästö vanhaan valaistukseen verrattuna ja järjestelmien takaisinmaksuaika.

Työalueen laajuus oli noin 2300 m^2. Kohteen saneeraus KNX-ohjelmointeineen valmistui tammikuussa 2018.

Kuvassa 11 on esitetty ABB:n Pitäjänmäen kartta.

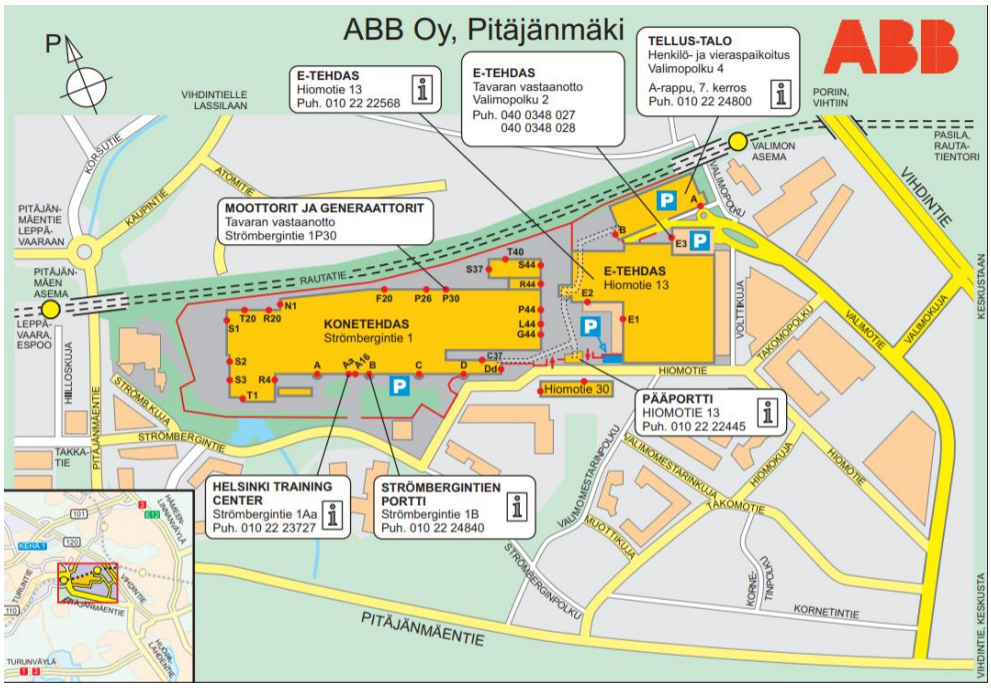

Kuva 11. ABB Oy, Pitäjänmäki.

4.2 Yleisvalaisimet

Korkeat tilat

Kohteessa on korkeaa avotoimistotilaa noin 885 m^2. Korkeissa tiloissa valaisimien asennuskorko on 4,1 m ja kattokorkeus 6 m. Korkeiden tilojen valaisimina on käytetty 246 kpl Philips Lightning SM480C W24L134 1xLED35S/840 ACC-MLO DALI -valaisimia. Liitteessä 1, on esitetty valaisimen tarkemmat tiedot.

Korkeiden tilojen valaisimien yhteenlaskettu kokonaisottoteho on ilman säätöä 7380 W, neliötä kohden tehotiheys on noin 8,35 W/m^2. Taulukossa 2 on esitetty valaisimen perustietoja.

Taulukko 2. Valaisimen perustiedot.

Teho	30 W	IP-luokka	40
Valovirta	3500 lm	Asennustapa	Pinta
lm/W	117 lm/w	Ohjaus	DALI
Ra	≥80	Paino	4,5 kg
L70B50	70000 h	Takuu	5 vuotta

Kuvassa 12 on esitetty valaisimen mittapiirros ja valonjakokäyrä.

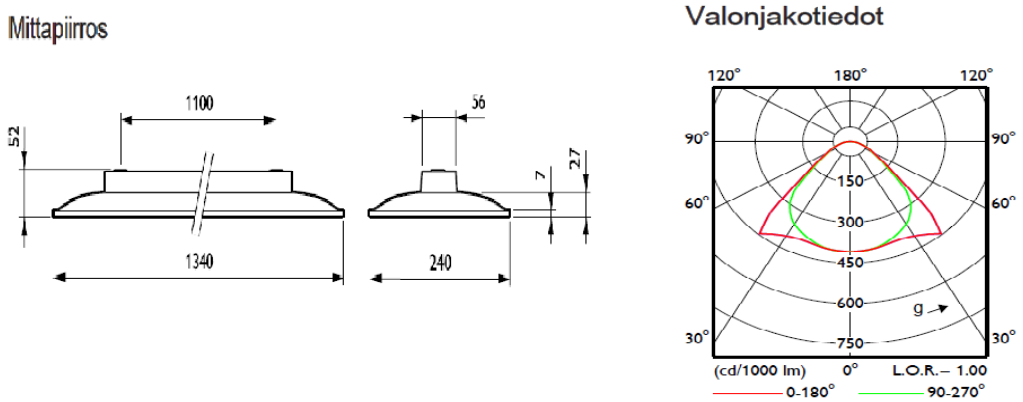

Kuva 12. Valaisimen mittapiirros ja valonjakokäyrä (14).

Kuvassa 13 on esitetty valaisimet toiminnassa korkeassa tilassa.

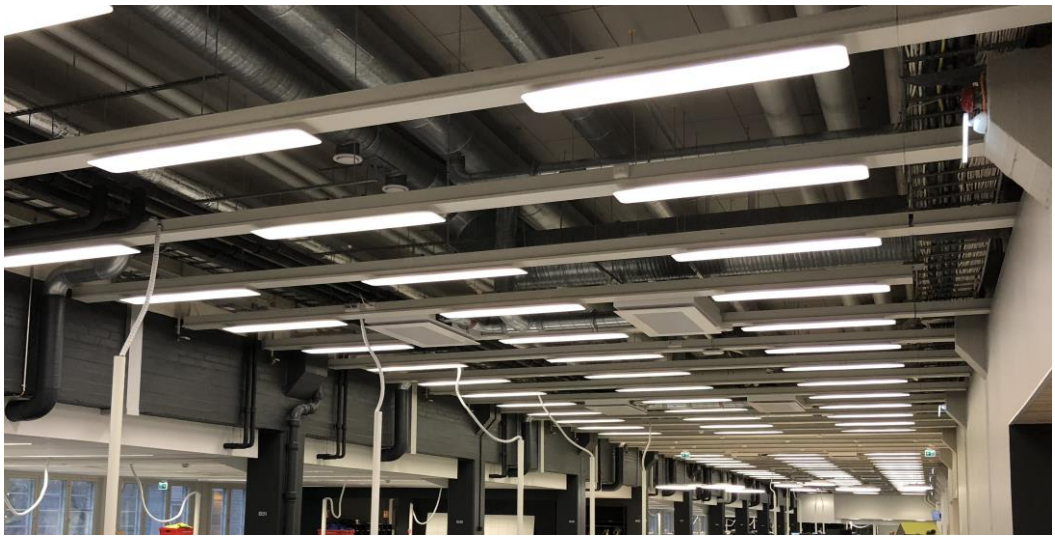

Kuva 13. Valaisimet toiminnassa korkeassa tilassa.

Matalat tilat

Kohteessa on matalaa avokonttoritilaa noin 850 m^2. Valaisimina matalissa tiloissa on käytetty uppoasennettavaa Philips Lightning Trueline RC530B LED31S/LED21S/840 PSD VPC PI5 L -valaisimia. Valaisimien asennuskorko on 2,4 m. Valaisimia yhdistelemällä on rakennettu 1200–7000 mm pitkiä valaisinramppeja. Liitteessä 2, on esitetty LED25S -valaisimen tarkemmat tiedot.

Matalien tilojen valaisimien yhteenlaskettu kokonaisottoteho on ilman säätöä 4681 W, neliötä kohti tehotiheys on noin 5,50 W/m^2. Valaisimien perustiedot on esitetty taulukossa 3.

Taulukko 3. Matalien tilojen valaisimien perustiedot.

	25S / 31S		25S / 31S
Teho	17,5 / 21,5 W	IP-luokka	20
Valovirta	2500 / 3100 lm	Asennustapa	Uppo
lm/W	143 / 144 lm/w	Ohjaus	DALI
Ra	≥80	Paino	2,5 / 3,0 kg
L70B50	70000 h	Takuu	5 vuotta

Kuvassa 14 on esitetty valaisimien mittapiirrokset ja valonjakokäyrät 31S -valaisimelle. Valonjakokäyrä on valaisimessa 25S samanlainen, koko on muuten sama kuin 31S:ssä, mutta valaisimen pituus on 1130 mm.

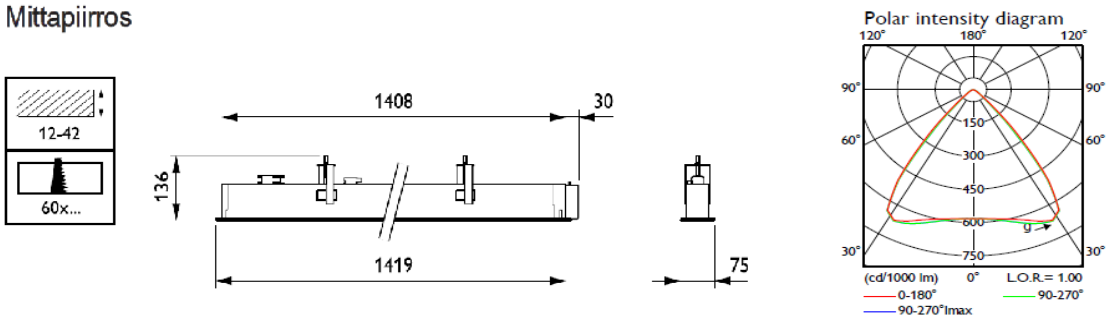

Kuva 14. Valaisimen mittapiirros ja valonjakokäyrä (14).

Kuvassa 15 nähdään valaisimet toiminnassa muuttovaiheessa. Kuvassa on käynnissä valaistusvoimakuuksien mittaukset. Lopulliset valaistusvoimakuuksien mittaukset ja säädöt on suoritettu ilta-aikana, jolloin päivänvalo ei vaikuta mittaustuloksiin ja säätöihin.

Kuva 15. Valaisimet käytännössä.

Neuvottelutilat

Kohteessa on useita erikokoisia hiljaisia huoneita/neuvottelutiloja. Neuvottelutiloja on yhteensä noin 200 m^2. Neuvottelutilojen valaisimina on käytetty Philips Lightning CoreLine RC127V LED34S/840 PSD W60L60 OC -valaisimia. Valaisimien teho 41 W. Valaisimet on upotettu alakattoon. Valaisimien asennuskorkeus on neuvottelutiloissa 2,4 m. Liitteessä 3, on esitetty valaisimen tarkemmat tiedot.

Neuvottelutilojen valaisimien perustiedot selviävät taulukosta 4. Valaisimien perustakuuaika on kolme vuotta ja rekisteröimällä valaisin saadaan takuuaika laajennettua viiteen vuoteen.

Taulukko 4. Neuvottelutilojen valaisimien perustiedot.

Teho	41 W	IP-luokka	20
Valovirta	3400 lm	Asennustapa	Uppo
lm/W	83 lm/w	Ohjaus	DALI
Ra	≥80	Paino	4,1 kg
L70B50	50000 h	Takuu	3 + 2 vuotta

Kuvassa 16 on esitetty valaisimien mittapiirros ja valonjakokäyrä.

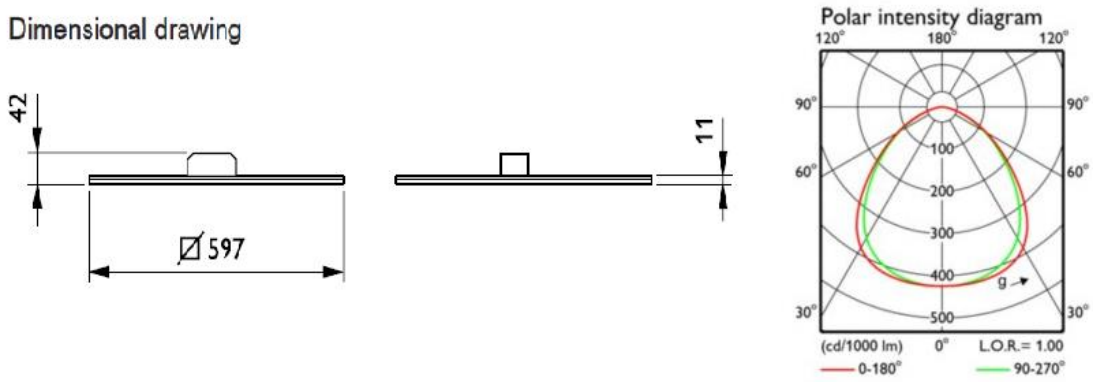

Kuva 16. Neuvottelutilojen valaisimien mittapiirros ja valonjakokäyrä (14).

Kuvassa 17 on esimerkki neuvottelutila valaisimineen.

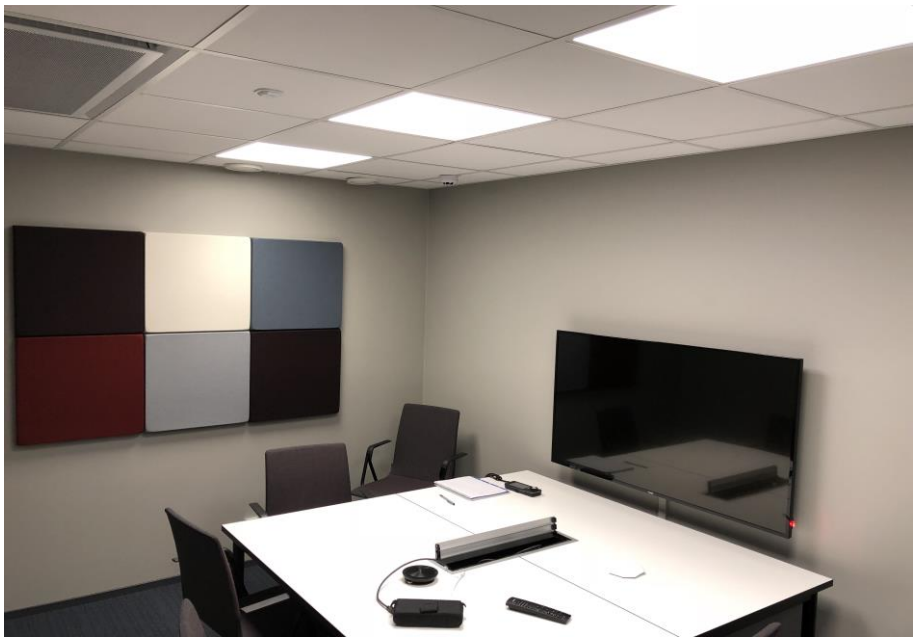

Kuva 17. Neuvottelutila valaisimineen.

4.3 KNX-laitteet

Kohteen KNX-järjestelmässä on käytetty ABB Oy:n KNX-komponentteja. KNX on avoin standardi, joten siihen voi käyttää myös muiden valmistajien komponentteja. Ohessa käydään läpi kohteen KNX-laitteistot ja niiden toimintaperiaatteet.

KNX-komponenttien välisessä kaapeloinnissa on käytetty automaatiokaapeli KNX - J-H(ST)H 2x2x0,8 FRNC GN -kaapelia.

Tunnistimet

Kohteen avotiloissa on käytetty vakiovalo- ja läsnäolotunnistin 360 premium 6131/31-24-500-mallia. Tunnistimen valvonta-alue on 360 astetta ja alueen halkaisija 2,5 m:n korkeuteen asennettuna 10 metriä. Tunnistin havaitsee liikkeen ja kytkee valot päälle. Tunnistimessa on myös vakiovalo-ominaisuus ja se osaa säädellä valaistusvoimakkuutta tarpeen mukaan. Ulkoa tuleva valo muuttaa valaistuksen tarvetta. Kohteessa tunnistimien asennuskorkeus vaihtelee 2,4–4,1 m. Tunnistimet on asennettu keskimäärin 8 m:n välein. Liitteessä 4, on esitetty tunnistimen tarkemmat tiedot.

Kohteen neuvottelutiloissa on käytetty läsnäolotunnistimina 360 MINI 6131/20-24-500 / ABB -mallia. Tunnistimen valvonta-alue on 360 astetta ja alueen halkaisija 2,5 m korkeuteen asennettuna 6,5 m. Tunnistin havaitsee liikkeen ja kytkee valot päälle. Tunnistimessa on myös valoisuuteen perustuva päällekytkeminen. Neuvottelutiloihin ei tule juurikaan luonnon valoa, joten vakiovalo ominaisuudesta ei ole hyötyä. Neuvottelutilojen tunnistimet on asennettu 2,4 m:n korkeuteen. Liitteessä 5, on esitetty tunnistimen tarkemmat tiedot.

Molemmat tunnistimet ovat ulkomuodoltaan lähes identtisiä (kuva 18).

Kuva 18. Tunnistimien kuva.

Väylämuunnin KNX/DALI

Kohteen valaisimet on DALI-ohjattuja. Tästä johtuen jokaista valaisinryhmää kohden on käytetty KNX/DALI -väylämuunninta. Muunnintyyppinä on käytetty ABB Oy:n DALI-LIGHT CONTROLLER DLR/A4.8.1.1 -mallia. Kuvassa 19 on kytkentäperiaatekaavio, jonka mukaisesti väylämuuntimet on kytketty.

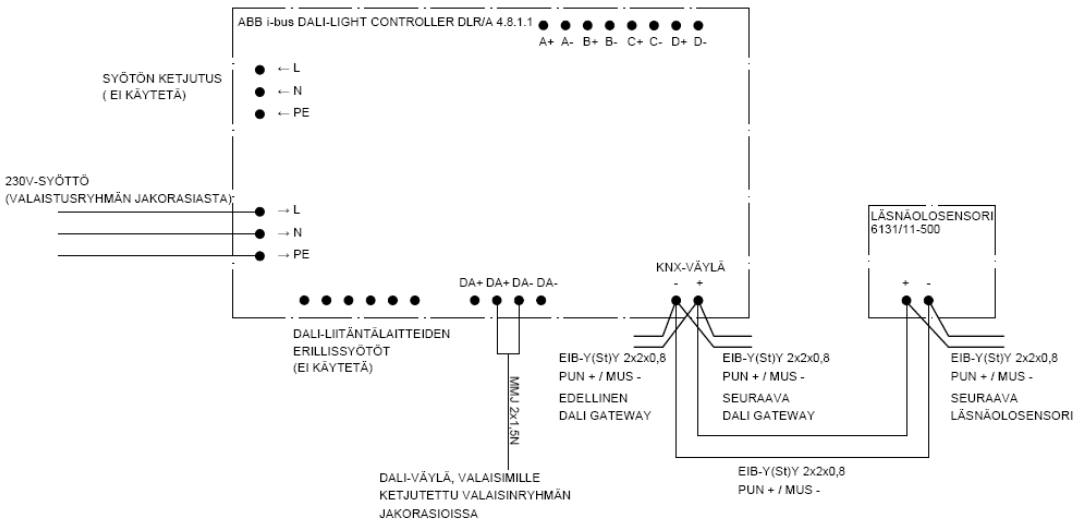

Kuva 19. DALI gateway, kytkentäperiaatekaavio.

Väylämuunnin muuttaa KNX-väylän DALI-väyläksi. KNX-väylä ei osaa suoraan ohjata DALI-valaisimia ilman erillistä DALI-väyläohjainta. DALI-väylä taas yksinään ei olisi toiminnallisesti järkevä näin laajassa ympäristössä. Yhdessä KNX- ja DALI-järjestelmät luovat vakaasti toimivan valaistuksenohjausjärjestelmän jota saadaan ohjattua KNX-ohjelmistolla. Väylämuuntimeen kytketään myös tunnistimet, joiden kautta tulee käsky sytyttää ja sammuttaa valaisimet.

Tilanohjauspainikkeet

Kohteen tilanohjauspainikkeina on käytetty ABB Oy:n mallia 6127/01-84-500 (kuvassa 20.). Tilanohjauspainikkeita on asennettu neuvotteluhuoneisiin valaistustason säätöä varten. Painikkeilla saadaan valaistusvoimakkuutta säädettyä asetetusta maksimiarvosta kymmeneen prosenttiin.

Kuva 20. KNX-painike

KNX-keskuslaitteet

Kohteen ryhmäkeskuksissa on käytetty seuraavia ABB Oy:n KNX-laitteita:

- KNX virtalähde 640 mA, ABB SV/S30.640.5. Antaa virran KNX-järjestelmään.
- KNX USB-gateway, ABB USB/S1.1. Käytetään tietokoneen liittämiseen KNX-väylään ohjelmointia ja monitorointia varten.
- 8-kanavainen kellokytkin, ABB FW/S8.2.1. Käytetään päivä-, viikko- ja vuosikellokytkimenä. Voidaan pakottaa valaisimet päälle/pois.
- DALI gateway, ABB DG/S1.16.1. KNX→DALI-väylämuunnin. Käytetään KNX-linjan muuttamiseksi DALI-linjaksi.
- Virtalähde, ABB CP-D24/2.5. Käytetään kyseisessä kokoonpanossa syöttämään virtaa mm. KNX/IP-muuntimille.
- KNX IP-router, ABB IPR/S2.1. Käytetään muuntamaan KNX-väylän tiedonsiirto LAN-verkkoon sopivaksi.
- LAN-kytkin, ABB ISM/S5.1. Käytetään KNX-järjestelmän kytkemiseen LAN-verkkoon.

Laitteiden väliset kytkennät selviävät liitteestä 6. Kuvasta 21 nähdään ryhmäkeskusten sisäiset asennukset.

Kuva 21. Ryhmäkeskuksen sisäiset KNX-laitteet.

5 Ohjelmoinnit, mittaukset ja laskennalliset arvot

5.1 Ohjelmointi- ja mittauslaitteet

Kohteen KNX-ohjelmoinnit ja valaistustasonsäädöt on pääosin suorittanut LJM Sähkö Oy:n Jukka Mäkinen yhteistyössä E-sähkö Oy:n kanssa. Mittaukset ja ohjelmoinnit on tehty ilta-aikaan, jolloin päivänvalo ei vaikuta tuloksiin.

ABB Oy:n ohjeistus urakka-alueelle on, että työpisteillä valaistusvoimakkuus on noin 500 luksia. Kohteen sähkösuunnittelusta on vastannut Granlund Oy:n Marko Rajanen. ABB:n ohjeistuksella valaisimet on ylimitoitettu, jotta 500 luksia saadaan ohjelmoinnilla toteutettua helposti. Valaisimien valaistusvoimakkuustasoja laskemalla säästetään valaisimien toiminta-aikaa. Liitäntälaitteet ja LED-yksiköt eivät joudu niin kovaan rasitukseen, kun valaisimia on himmennetty.

Ohjelmointityökaluna kohteessa on käytetty PC-tietokoneeseen asennettua ETS 5.5.4 -versiota (kuva 22).

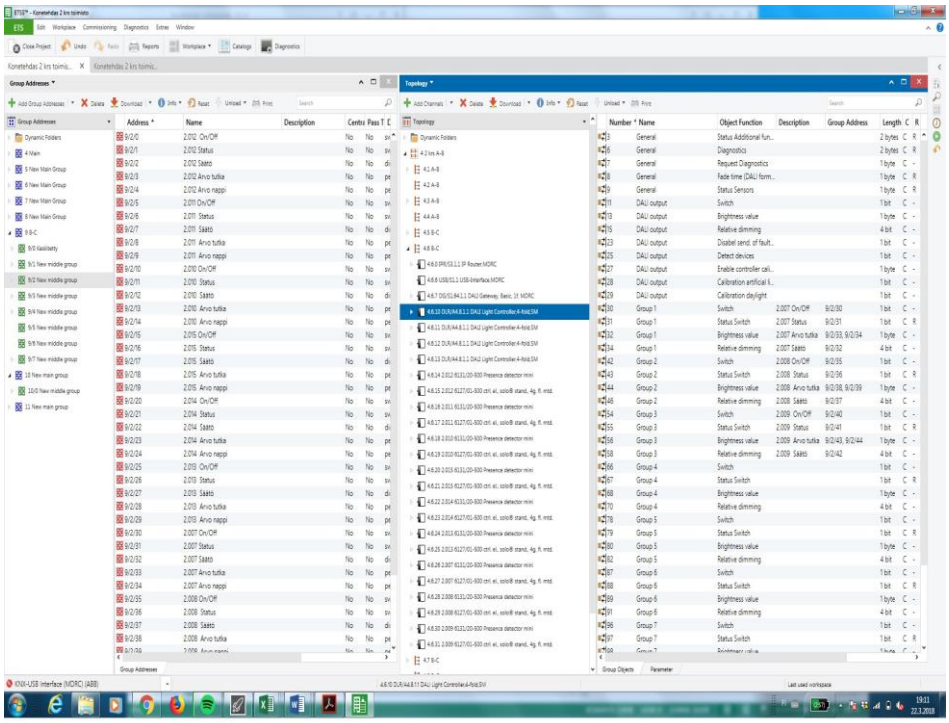

Kuva 22. ETS-ohjelmisto.

Valaisimet on ohjelmoitu ETS-ohjelmiston prosentuaalisiin arvoihin. Ohjelmiston antamat prosentuaaliset arvot eivät ole suoraan verrannollisia valovirtaan eivätkä sähkövirtaan. Tarkemmat ohjelmointien vaikutukset arvoihin selviää matalan ja korkean tilan virtamittaustuloksista. Taulukoiden ja tekstin prosentuaaliset arvot ovat ETS-ohjelmiston arvoja.

Mittalaitteina valaistusvoimakkuuksien mittaamiseen on käytetty E-sähkö Oy:n Konica Minolta CL-70F -valaistusmittaria sekä ABB Oy:n vanhempaa Gossen MAVOLUX Digital -valaistusmittaria. Erot lx-mittauksissa selittynevät tekniikan iällä. Uudempi Konica Minolta CL-70F-mittari osaa lukea tarkemmin LED-valaistuksen arvot kuin vanhempi Gossen-mittalaite. Konica Minoltan mittari on myös kalibroitu viime syksynä, Gossenin kalibrointiajankohdasta ei ole tarkkaa tietoa. Kuvassa 23 mittarit ovat toiminnassa. Liitteessä 7, on mittarin tarkemmat tiedot.

Kuva 23. Mittarit mittaamassa valaistusvoimakkuutta.

Valaistusvoimakkuusmittaukset on tehty oletetun heikoimman työpisteen luota, jonka jälkeen satunnaisia työpisteitä on mitattu muitakin. Tällä on varmistettu valaistusvoimakkuuden riittävyys kaikilla työpisteillä.

Virtamittaukset on suoritettu matalan ja korkean tilan valaisimista. Virtamittaukset on suoritettu 1-vaiheisena, yhdeltä alueelta, josta selviää kyseisen alueen valaisimien säädön vaikutus virtaan ja valaistusvoimakkuuteen. Mittalaitteina virtamittauksissa on käytetty FLUKE 175 -yleismittaria (kuva 24) ja CL-70F -valaistusmittaria.

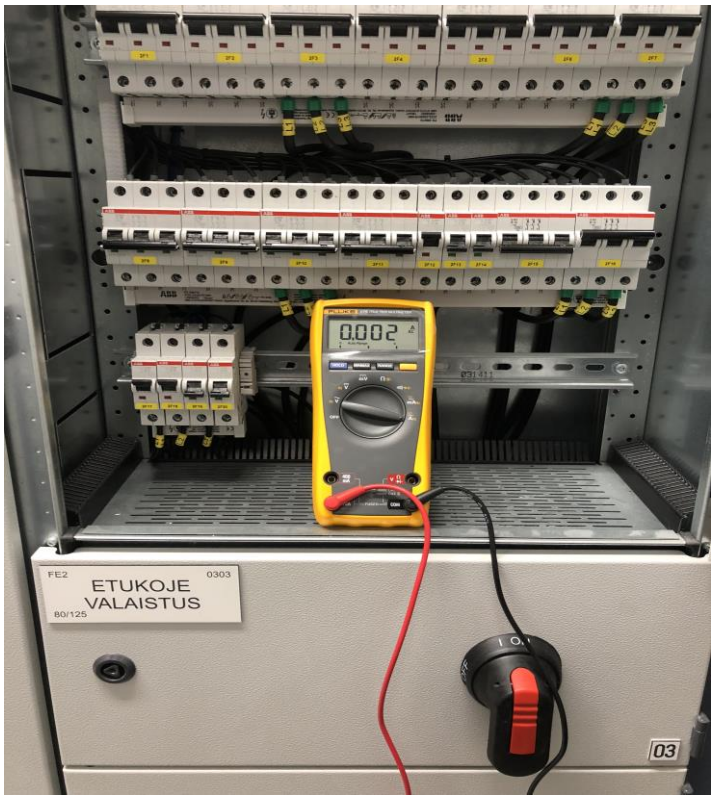

Kuva 24. Virtamittaukset alkamassa.

5.2 Valaistusvoimakkuuksien ohjelmoinnit ja vaikutus virtaan

Neuvottelutilat

Neuvottelutilojen valaistuksen päälle/pois -toiminnon suorittaa läsnäolotunnistin. Neuvottelutiloihin on määritelty vähintään 500 luksin valaistusvoimakkuustaso neuvottelupöydälle. Se saavutettiin ohjelmoimalla valaisimet 90 %:iin maksimistaan. Tilaan tullessa valaisimet syttyvät 90 %:in voimakkuuteen ja niitä saadaan himmennettyä KNX-painikkeella 90–10 % välillä. Neuvottelutilojen valaisimien asennuskorkeus on 2,4 m. Taulukossa 5 on esitetty valaistuksen mitatut arvot neuvottelupöydän päältä (noin 80 cm lattiasta).

Taulukko 5. Mitatut valaistusvoimakuudet neuvotteluhuoneessa.

	Mittalaite, CL-70F	Mittalaite, MAVOLUX
ETS-ohjelmiston % arvo	E/lx	E/lx
Valaisimet ohjelmoitu 100 %	1325	1078
Valaisimet ohjelmoitu 90 %	602	550

Valaistusvoimakkuusarvot on jätetty neuvottelutiloissa hieman yläkanttiin, jolloin valaisimien luontaisesta valovirranalenemasta johtuva valovoiman lasku ei tiputa arvoja liikaa.

Matalat tilat

Avokonttorialueen valaistusvoimakuudeksi on määritelty noin 500 luksia. Matalien tilojen valaisimet kytkee päälle ja pois KNX-järjestelmään kytketty läsnäolo/vakiovalotunnistin. Tilaan tulee myös päiväaikaan runsaasti päivänvaloa. Valaisimet on ohjelmoitu siten, että asetettu noin 500 luksin arvo säilyy koko ajan. Läsnäolo/vakiovalotunnistimen kanssa energiatehokkuus alueella on hyvä. Mittaukset on suoritettu ilta-aikaan, jolloin ulkoa tuleva valo ei vaikuta mittaustuloksiin. Matalien tilojen valaisimien asennuskorkeus on 2,4 m. Taulukossa 6 esitetyt arvot ovat pöydän päältä mitattuja arvoja (noin 80 cm korkeudelta).

Taulukko 6. Mitatut valaistusvoimakuudet matalalla osiolla.

	Mittalaite, CL-70F	Mittalaite, MAVOLUX
ETS-ohjelmiston % arvo	E/lx	E/lx
Valaisimet ohjelmoitu 100 %	998	1200
Valaisimet ohjelmoitu 88 %	567	588
Valaisimet ohjelmoitu 86 %	504	520

Matalien tilojen valaisimet on ohjelmoitu 86 %:iin maksimistaan. Tällä tasolla valaisimet tuottavat noin 500 luksin valaistusvoimakkuuden työskentelykorkeudelle. KNX-järjestelmä säätää valaisimien tuottamaa valovirtaa päivänvalon määrän mukaan.

Virtamittauksissa on huomioitu esimerkkinä 15 kpl Trueline 21S -valaisimen tuottamaa ryhmää. Keskukselta mitattaessa valaisimiin tuleva jännite oli mittaushetkellä 233,5 V. Virtamittaukset on suoritettu eri työpisteeltä kuin taulukon 6 mukaiset mittaukset. Taulukossa 7 on esitetty ETS-ohjelmiston prosentuaalisen luvun vaikutus jännitteeseen, virtaan, valaistusvoimakuuteen ja tehoon sekä valaistusvoimakuuden ja tehon jäljelle jäävä prosentuaalinen arvo.

Taulukko 7. Virtamittaukset.

ETS %	Jännite/V	Virta/A	E/lx	Teho P/W	E % jäljellä	P % jäljellä
100	233,5	1,315	1360	307,05		
95	233,5	1,05	998	245,18	73,38 %	79,85 %
90	233,5	0,894	718	208,75	52,79 %	67,98 %
88	233,5	0,801	620	187,03	45,59 %	60,91 %
86	233,5	0,755	547	176,29	40,22 %	57,41 %
84	233,5	0,716	480	167,19	35,29 %	54,45 %
82	233,5	0,681	420	159,01	30,88 %	51,79 %
80	233,5	0,643	355	150,14	26,10 %	48,90 %

Taulukosta 7 on havaittavissa, että 86 % ohjelmoituna valaisimien ottotehoa on jäljellä 57,41 prosenttia lähtötilanteeseen verrattuna. Valaistusvoimakkuutta mittauspisteessä on jäljellä tällöin 40,22 prosenttia lähtötilanteeseen nähden. Virtamittauksien perusteella valaisimia himmennettäessä valaisimien valotehokkuus lm/W laskee noin 30 % ohjelmoituna 86 prosenttiin. Tähän päädytään laskemalla ETS 100 % lx/W arvo ja lasketaan lx/W prosentuaalinen alenema ETS 86 % lx/W arvoon. Tämä johtunee siitä, että kyseisten valaisimien liitäntälaitteiden häviö kasvaa suhteessa suuremmaksi himmennettäessä. Valaisimet ovat aika pienitehoisia (15,5 W) ja niiden liitäntälaitteet on rakennettu kooltaan pieniksi.

Korkeat tilat

Avokonttorialueen valaistusvoimakuudeksi työpisteille on määritelty noin 500 luksia. Korkeiden tilojen valaisimet kytkee päälle ja pois läsnäolo/vakiovalotunnistin. Tilaan tulee myös valoisaan aikaan jonkin verran päivänvaloa. Valaisimet on ohjelmoitu siten, että asetettu noin 500 luksin arvo säilyy koko ajan. Läsnäolo/vakiovalotunnistimen kanssa energiatehokkuus alueella on hyvä. Mittaukset on suoritettu ilta aikaan, jolloin ulkoa tuleva valo ei vaikuta mittaustuloksiin. Korkeiden tilojen valaisimien asennuskorkeus on 4,1 m. Taulukossa 8 esitetyt arvot ovat pöydän päältä mitattuja arvoja (noin 80 cm).

Taulukko 8. Mitatut valaistusvoimakuudet korkealla osiolla.

	Mittalaite, CL-70F	Mittalaite, MAVOLUX
	E/lx	E/lx
Valaisimet ohjelmoitu 100 %	849	868
Valaisimet ohjelmoitu 94 %	604	631
Valaisimet ohjelmoitu 93 %	555	573
Valaisimet ohjelmoitu 87 %	368	392

Korkeiden tilojen valaisimet on ohjelmoitu ETS-ohjelmalla syttyvän maksimissaan 93 %:n tehokkuuteen, joka tuottaa työpisteille noin 500 luksin valaistusvoimakkuuden. KNX-järjestelmä säätää valaisimien tuottamaa valovirtaa päivänvalon määrän mukaan.

Virtamittauksissa on huomioitu esimerkkinä 18 kpl SM480C 35S -valaisimen tuottamaa ryhmää. Keskukselta mitattaessa valaisimiin tuleva jännite oli mittaushetkellä 233,5 V. Virtamittaukset on suoritettu eri työpisteeltä kuin taulukon 8 mukaiset mittaukset. Virtamittauksien aikana viereinen valaisinryhmä oli sammutettuna, joka osaltaan vaikuttaa valaistusvoimakkuusarvoihin hivenen. Taulukossa 9 on esitetty ETS-ohjelmiston prosentuaalisen luvun vaikutus jännitteeseen, virtaan, valaistusvoimakuuteen ja tehoon sekä valaistusvoimakuuden ja tehon jäljelle jäävä prosentuaalinen arvo.

Taulukko 9. Virtamittaukset korkealla osiolla.

ETS %	Jännite/V	Virta/A	E/lx	Teho P/W	E % jäljellä	P % jäljellä
100	233,5	2,64	739	616,44		
95	233,5	1,961	552	457,89	74,70 %	74,28 %
94	233,5	1,875	530	437,81	71,72 %	71,02 %
93	233,5	1,746	492	407,69	66,58 %	66,14 %
90	233,5	1,5	407	350,25	55,07 %	56,82 %
85	233,5	1,17	290	273,20	39,24 %	44,32 %
80	233,5	0,948	206	221,36	27,88 %	35,91 %

Taulukosta 9 on havaittavissa, että 93 %:iin ohjelmoituna valaisimien ottotehoa on jäljellä 66,14 prosenttia lähtötilanteeseen verrattuna. Valaistusvoimakkuutta mittauspisteessä on jäljellä tällöin 66,58 prosenttia lähtötilanteeseen nähden. Valaisimien tuottama valaistusvoimakkuus ja ottoteho kulkevat lähes käsi kädessä. Voidaan sanoa, että kyseiset

valaisimet soveltuvat energiatehokkuuden kannalta himmennykseen erinomaisesti. Korkeiden tilojen valaisimet ovat tehokkuudeltaan 30 wattia. Voidaan olettaa että kyseisissä valaisimissa liitäntälaitehäviöt eivät kasva himmennettäessä.

5.3 Tilojen laskennalliset valaistusvoimakkuudet

5.3.1 Laskentatavat

Laskennallisissa valaistusvoimakuuksissa on tutkittu eroja mittaustulosten ja laskennallisien arvojen välillä. Laskennoissa on otettu huomioon vain 100 %:iin säädettyjen valaisimien arvot.

Valaistusvoimakkuuksien laskennoissa on käytetty hyötysuhdemenetelmää (kaava 1), neliö- ja kosinilakia (kaava 2) ja DIALux-valaistuksenlaskentaohjelmaa. Hyötysuhdemenetelmällä laskiessa tulos antaa suuntaa antavan arvon tilan keskimääräisestä valaistusvoimakuudesta. Neliö- ja kosinilaki antaa tarkemman arvon haluttuun pisteeseen, joskin etäisyyksien ollessa pieniä, laskennalliset arvot neliö- ja kosinilailla eivät välttämättä kerro totuutta. Dialux-ohjelmisto laskee tilan valaistusvoimakkuuden valaisimen valonjakokäyrää hyväksi käyttäen, sekä ohjelmistoon syötettyjen huonekertoimien ja alenemakertoimen avulla. DIALux laskennoissa käytetyt huonekertoimet näkyvät laskentakuvista. Alenemakertoimena laskennoissa on käytetty 1, koska valaisimet ovat uusia. Laskennoissa käytetty DIALux-versio on 4.13 light. Dialux on hyvin suosittu valaistuksenlaskentaohjelmisto suunnittelijoiden keskuudessa.

$$E_k = \eta \, x \, \frac{N \, x \, \Phi}{A} \tag{1}$$

E_k on huoneen keskimääräinen valaistusvoimakkuus [lx]
N on huoneessa olevien valaisimien lukumäärä
Φ on yhden valaisimen valovirta [lm]
A on huoneen pinta-ala [m^2]
η on valaistushyötysuhde.

Tilojen valaistuksen kokonaishyötysuhteeseen vaikuttaa lamppujen, valaisimien ja huonepintojen likaantumiskerroin, lamppujen valovirran alenemakerroin, ympäristön lämpötilan aiheuttama valovirran alenemakerroin, valaisimen hyötysuhde ja huonehyötysuhde. Tilojen kokonaishyötysuhdekertoimeksi voidaan olettaa uusilla valaisimilla kohteessa

matalilla osilla 0,9 ja korkeilla osilla 0,8, vahoilla valaisimilla oletetaan huonekertoimiksi matalalla osiolla 0,6 ja korkealla osiolla 0,5. Vanhojen valaisimien kokonaishyötysuhteeseen vaikuttaa paljon valaisimien iästä johtuva valovirranalenema. Uusilla LED-valaisimilla valovirranalenema ei vaikuta, kuten ei myöskään valaisimen hyötysuhde.

Hyötysuhdemenetelmällä arvoja on verrattu myös tilojen entiseen valaistukseen, pois lukien neuvottelutilat, joita ei ennen tilojen saneerausta ollut. Neliö- ja kosinilaki laskelmissa (kaava 2) on laskettu vain uuden valaistuksen arvoja ja verrattu niitä mittaustuloksiin.

$$E = \frac{\mathrm{I} \times \cos\ \alpha}{r^2} \times \mathrm{sr} \qquad (2)$$

E on valaistusvoimakkuus tietyssä pisteessä [lx]
I on valaisimen valovoima pisteen suuntaan [cd]
α on valon tulosuunnan ja pinnan normaalin välinen kulma
r on valaisimen etäisyys pisteestä [m]
sr on steradiaan.

Neliö- ja kosinilailla laskiessa täytyy lähtötietona olla valonjakokäyrät. Valaisimien valonjakokäyrät on esitetty luvussa 4.2. Valonjakokäyristä saadaan valovoima I laskettua haluttuun suuntaan.

5.3.2 Neuvottelutilat

Neuvottelutilojen laskennallisissa arvoissa on käytetty esimerkkinä 3,8 m x 2,9 m = 11 m^2 kokoista neuvottelutilaa (kuva 25). Neuvottelutilaan on asennettu laskettuun alakattoon 3 kpl Philips Lightning CoreLine RC127V LED34S/840 PSD W60L60 OC -valaisimia. Valaisimien asennuskorkeus on 2,4 m lattiasta, laskentapiste on 0,8 m lattiasta neuvottelupöydällä. Valaisimen perustiedot ja valonjakokäyrä selviävät kohdasta 4.2. Tilan valaisimet eivät ole aivan keskellä tilaa. Neuvottelupöytä sijaitsee kohdistettuna vasempaan reunaan ja tilan oikeapuoli on kulkuväylä.

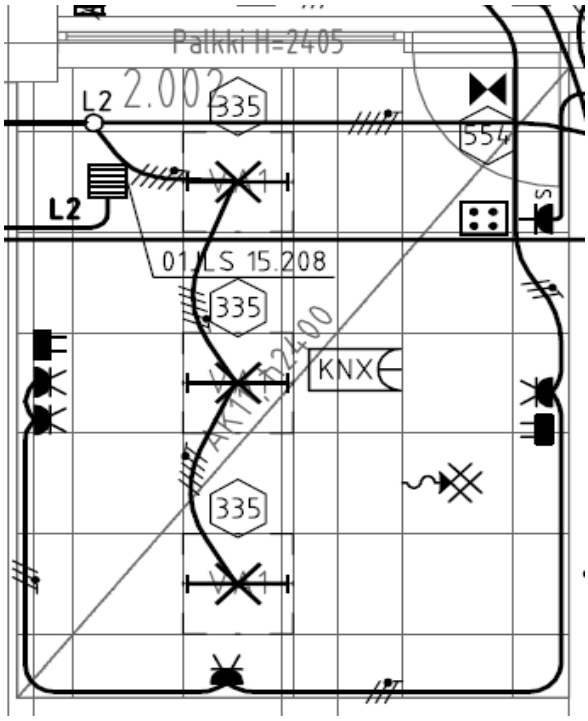

Kuva 25. Esimerkkineuvottelutila.

Hyötysuhdemenetelmä

Hyötysuhdemenetelmällä laskien huoneen keskimääräiseksi valaistusvoimakuudeksi saadaan 100 % teholla kaavaa 1 käyttäen

$E_k = 0{,}9 \times ((3400\ lm \times 3) / 11\ m^2) = 834\ [lx]$.

Mitattu tulos valaisimen alapuolelta oli 1350 luksia ja huoneen reunoilla noin 800 luksia, joten laskennallinen tulos ei ole sama kuin mitattu.

DIALux

DIALux-ohjelmistolla laskien tulokset näyttävät hyvin samanlaisilta kuin mitatessa. Kuvassa 26 on esitetty DIALux-ohjelman antamat valaistusvoimakkuudet esimerkkineuvotteluhuoneesta.

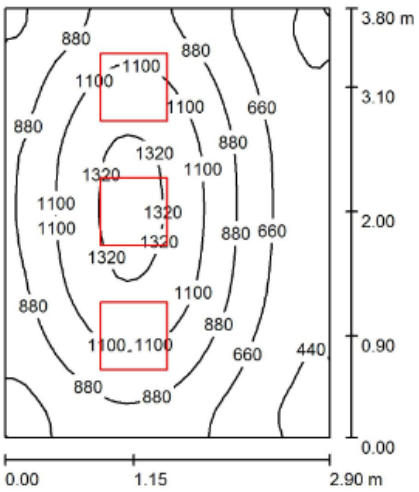

Tilan korkeus: 2.400 m, Asennuskorkeus: 2.443 m, Huoltokerroin: 1.00 Arvot (yksikkö) Lux, Mittakaava 1:49

Pinta	ρ [%]	E_m [lx]	E_{min} [lx]	E_{max} [lx]	E_{min} / E_m
Käyttötaso	/	880	340	1392	0.386
Lattia	20	700	396	919	0.566
Katto	80	243	165	310	0.680
Seinät (4)	70	420	179	972	/

Käyttötaso:		**UGR**	Pitkittäin-	Poikittain	Valaisimen keskivilvaan
Korkeus:	0.800 m	Vasen seinä	17	17	
Rasteri:	32 x 32 Pisteet	Alempi seinä	17	17	
Reuna-alue:	0.000 m	(CIE, SHR = 0.25.)			

Kuva 26. DIALux, neuvottelutila.

Pistemenetelmä

Neuvottelutilojen mittaustulokset on saatu neuvottelupöydältä keskimmäisen valaisimen kohdalta. Tulokseen vaikuttaa kaikkien kolmen valaisimen antama valovoima. Valovoimat tulevat mittauspisteeseen 0° ja 2 x 20° kulmassa. Kulmien valovoiman arvoiksi I saadaan valonjakokäyrän mukaisesti

0° asteessa 430 cd / 1000 lm x 3600 lm = 1548 cd ja

20° asteessa 415 cd / 1000 lm x 3600 lm = 1494 cd.

Valon tullessa noin kahdenkymmenen asteen kulmassa etäisyydeksi mittauspisteeseen saadaan trigonometrisen funktion avulla 1,6 m / cos(20°) = 1,7 m.

Pistemenetelmällä laskien saadaan 100 % teholla kaavaa 2 käyttäen pisteen valaistusvoimakuudeksi

$E = (1548\ cd / 1{,}6m^2) + 2 \times (1494\ cd * \cos(20) / 1{,}7^{2m}) = 1\ 576\ [lx]$.

Mitattuun arvoon nähden tulos on noin 200 luksia suurempi. Etäisyyksien ollessa pieniä, pistemenetelmä ei ole paras mahdollinen laskentatapa.

5.3.3 Matala tila

Esimerkkinä matalan tilan valaistusvoimakuuden laskennassa on käytetty 6 m * 8m = 48 m^2 aluetta (kuvassa 27). Matalan tilan valaisimina on käytetty Philips Lightning Trueline RC530B LED31S/LED21S/840 PSD VPC PI5 L -valaisimia. Valaisimien asennuskorkeus on 2,4 m lattiasta, laskentapiste on 0,8 m lattiasta työpöydällä. Esimerkkikohdassa positio 411 koostuu 5 kpl 1130 mm pitkistä Trueline -valaisimista muodostaen 4800 mm pitkän yhtenäisen rampin. Valaisimen perustiedot ja valonjakokäyrä selviävät kohdasta 4.2.

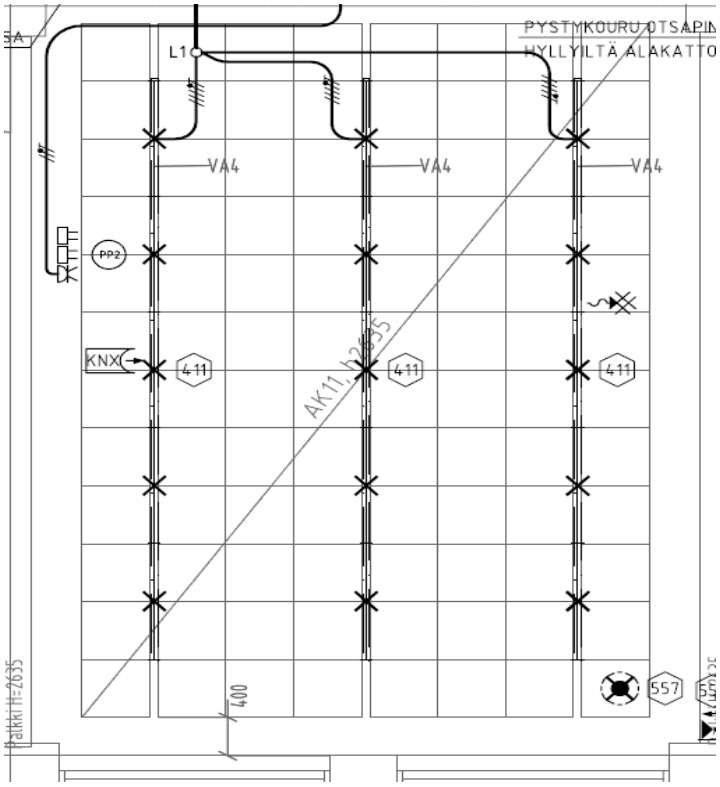

Kuva 27. Matalantilan malli.

Hyötysuhdemenetelmä

Hyötysuhdemenetelmällä laskien tilan keskimääräiseksi valaistusvoimakuudeksi saadaan uusilla valaisimilla 100 %:n teholla kaavaa 1 käyttäen

$E_k = 0{,}9 \times ((2500\ lm \times 5 \times 3) / 48\ m^2) = 703\ [lx]$.

Mitattu tulos oletetussa heikoimmassa työpisteessä oli 998 luksia. Hyötysuhdemenetelmällä laskennalliset tulokset eivät anna oikeaa arvoa.

Vanhoina valaisimina tilassa oli 9 kpl 2 x 58 W:n loisteputkivalaisinta. Yksi 4000 kelvinin 58 W:n loisteputki tuottaa valovoimaa 5200 luumenia. Keskimääräinen laskennallinen valaistusvoimakkuus tilassa vanhoilla valaisimilla oli seuraava

$E_k = 0{,}6 * (18 \times 5200\ lm / 48{,}75\ m^2) = 1152\ [lx]$.

Mittauksia ei ehditty suorittaa ennen purkutöitä. Vanhoissa valaisimissa ei ollut lainkaan säätöä, joten valaistusvoimakkuus oli jopa liian suuri tilaan nähden.

DIALux

DIALux-ohjelmistolla laskien tulokset näyttävät hyvin samanlaisilta kuin mitatessa. Kuvassa 28 on esitetty valaistusvoimakkuudet esimerkkialueella. Laskennassa ei ole otettu huomioon, että tila jatkuu ylöspäin, joten ylimmäiset valaistusvoimakkuudet eivät pidä paikkaansa. Kuvan alalaita on kulkuväylä, jonka valaistusvoimakkuus on heikompi kuin työpisteiden.

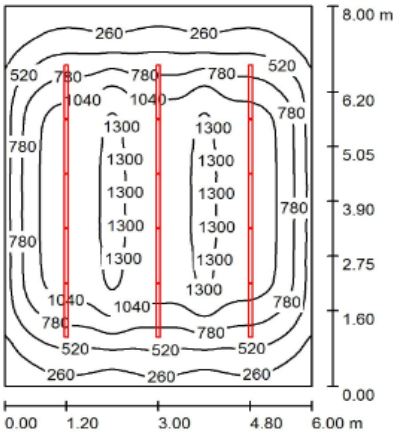

Tilan korkeus: 2.400 m, Asennuskorkeus: 2.479 m, Huoltokerroin: 1.00

Arvot (yksikkö) Lux, Mittakaava 1:103

Pinta	ρ [%]	E_m [lx]	E_{min} [lx]	E_{max} [lx]	E_{min} / E_m
Käyttötaso	/	831	84	1370	0.101
Lattia	20	772	153	1294	0.198
Katto	70	125	71	167	0.569
Seinät (4)	50	172	74	411	/

Käyttötaso:
Korkeus: 0.800 m
Rasteri: 128 x 128 Pisteet
Reuna-alue: 0.000 m

UGR	Pitkittäin-	Poikittain	Valaisimen keskiviivaan
Vasen seinä	17	16	
Alempi seinä	17	17	

(CIE, SHR = 0.25.)

Niiden pisteiden osuus, joiden valaistusvoimakkuus alle 400 lx (IEQ-7:ää varten): 19.92%.

Luettelo valaisimista

Numero	Kappale	Tunnus (Korjaustekijä)	Φ (Valaisin) [lm]	Φ (Lamput) [lm]	P [W]
1	15	PHILIPS RC532B PSD W8L113 1 xLED25S/840 OC (Tyyppi 1)* (1.000)	2500	2500	18.0
			Yhteensä: 37500	Yhteensä: 37500	270.0

*Muutetut tekniset tiedot

Ominainen verkkoon kytketty kuorma: 5.63 W/m² = 0.68 W/m²/100 lx (Pohjapinta-ala: 48.00 m²)

Kuva 28. DIALux, matalatila.

Pistemenetelmä

Työpöydät on tilassa asetettu suurin piirtein valaisinlinjojen keskelle. Tilan valaisimien valonjakokäyrästä huomataan, että viereisen pöytäryhmän valaisimen valovirta ei tuo juurikaan vaikutusta valonmäärään mitatulla työpisteellä. Laskennassa on käytetty vain työpisteen päältä tulevien valaisimien valovirtaa. Valaistusvoimakkuuteen valaisimia on 2 kpl, suoraan yläpuolella ja viereinen valaisin. Viereinen valaisin vaikuttaa noin 30 asteen kulmassa ja päällä oleva 0 asteen kulmassa. Kulmien valovoiman arvoiksi I saadaan valonjakokäyrän mukaisesti

0° asteessa 590 cd / 1000 lm x 2500 lm = 1475 cd ja

30° asteessa 630 cd / 1000 lm x 2500 lm = 1575 cd

Valon tullessa noin kolmenkymmenen asteen kulmassa, etäisyydeksi mittauspisteeseen saadaan trigonometrisen funktion avulla 1,6 m / cos(30°) = 1,85 m.

Pistemenetelmällä laskien saadaan 100 %:n teholla kaavaa 2 käyttäen pisteen valaistusvoimakuudeksi

$E = (1475\ cd / 1{,}6\ m^2) + (1494\ cd * \cos(30) / 1{,}85^2\ m) = 954\ [lx]$.

Mittaustulos oletetussa heikoimmassa pisteessä oli 998 lx. Laskennallinen tulos on aika lähellä mitattua tulosta.

5.3.4 Korkea tila

Esimerkkinä korkean tilan valaistusvoimakkuuden laskennassa on käytetty noin 12,5 m * 11,5 m = 143,75 m^2 aluetta (kuvassa 29). Korkean tilan valaisimena on käytetty Philips Lightning SM480C W24L134 1xLED35S/840 ACC-MLO DALI -valaisimia. Valaisimien asennuskorkeus on 4,1 m lattiasta, laskentapiste on 0,8 m lattiasta työpöydällä. Esimerkkitilassa valaisimia on sijoiteltu tasaisin välein 40 kpl. Valaisimen perustiedot ja valonjakokäyrä selviävät kohdasta 4.2.

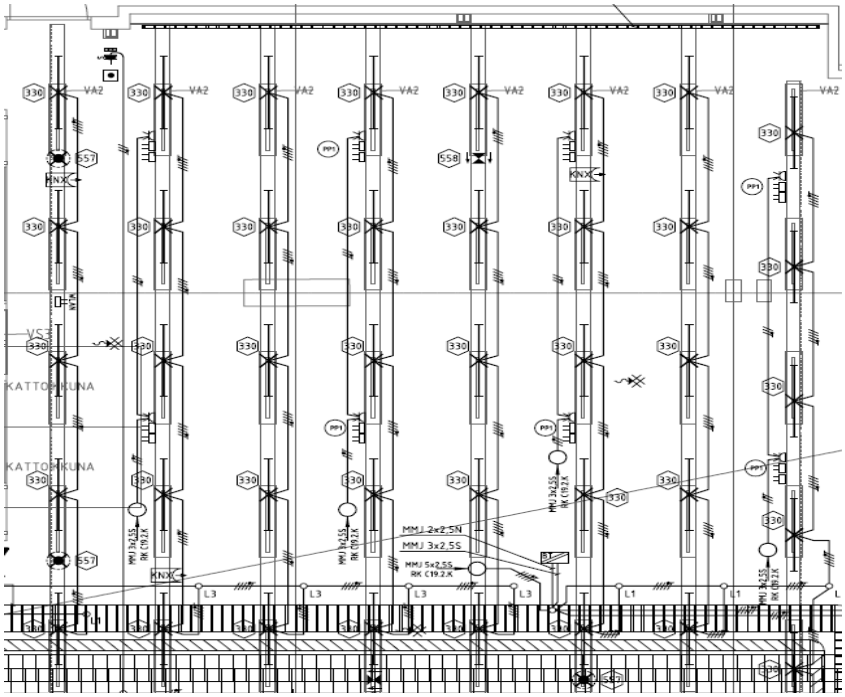

Kuva 29. Esimerkkikuva korkeasta tilasta.

Hyötysuhdemenetelmällä laskien tilan keskimääräiseksi valaistusvoimakuudeksi saadaan 100 %:n teholla kaavaa 1 käyttäen

$E_k = 0{,}8 \times ((3500\ lm \times 40\ kpl) / 143{,}75\ m^2) = 779\ [lx]$.

Mitatessa työpisteillä arvot olivat oletetussa heikoimmassa kohdassa noin 850 luxia ja lähiympäristössä noin 750 luxia.

Vanhoina valaisimina tilassa oli 25 kpl kpl 2 x 58 W:n loisteputkivalaisinta. Yksi 4000 kelvinin 58 W:n loisteputki tuottaa valovoimaa 5200 lm. Keskimääräinen laskennallinen valaistusvoimakkuus tilassa vanhoilla valaisimilla oli

$Ek = 0{,}5 * (50 \times 5200\ lm / 143{,}75\ m^2) = 904\ [lx]$.

Mittauksia ei ehditty suorittaa ennen purkutöitä. Vanhoissa valaisimissa ei ollut lainkaan säätöä, joten valaistusvoimakkuus oli hivenen liian suuri tilaan nähden.

DIALux

DIALux-ohjelmistolla laskien tulokset näyttävät hyvin samanlaisilta kuin mitatessa. Kuvassa 28 on esitetty valaistusvoimakkuudet esimerkkialueella. Laskennassa ei ole otettu huomioon, että tila jatkuu oikealle, joten reunimmaiset valaistusvoimakkuudet eivät pidä paikkaansa. Muut reuna-alueet ovat kulkuväyliä, joiden valaistusvoimakkuus on heikompi kuin työpisteiden.

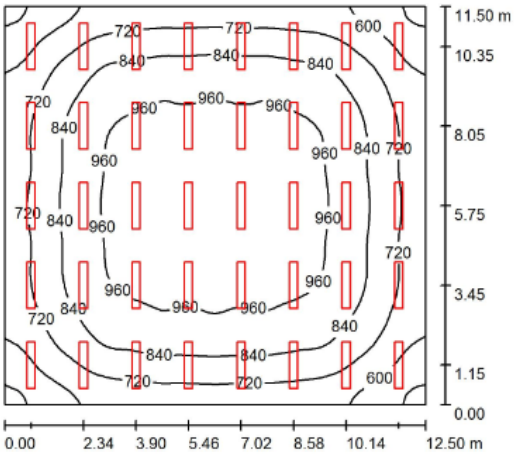

Tilan korkeus: 6.000 m, Asennuskorkeus: 4.100 m, Huoltokerroin: 1.00

Arvot (yksikkö) Lux, Mittakaava 1:148

Pinta	ρ [%]	E_m [lx]	E_{min} [lx]	E_{max} [lx]	E_{min} / E_m
Käyttötaso	/	825	463	1015	0.561
Lattia	20	773	427	979	0.553
Katto	70	144	101	165	0.701
Seinät (4)	50	305	102	705	/

Käyttötaso:

		UGR	Pitkittäin-	Poikittain	Valaisimen keskiviivaan
Korkeus:	0.800 m	Vasen seinä	17	17	
Rasteri:	64 x 64 Pisteet	Alempi seinä	17	17	
Reuna-alue:	0.000 m	(CIE, SHR = 0.25.)			

Niiden pisteiden osuus, joiden valaistusvoimakkuus alle 400 lx (IEQ-7:ää varten): 0.00%.

Luettelo valaisimista

Numero	Kappale	Tunnus (Korjaustekijä)	Φ (Valaisin) [lm]	Φ (Lamput) [lm]	P [W]
1	40	PHILIPS SM480C W24L134 1xLED35S/840 ACC-MLO (1.000)	3500	3500	30.0
		Yhteensä:	140000	Yhteensä: 140000	1200.0

Ominainen verkkoon kytketty kuorma: 8.35 W/m² = 1.01 W/m²/100 lx (Pohjapinta-ala: 143.75 m²)

Kuva 30. Korkea tila, DIALux.

Pistemenetelmä

Pistemenetelmällä laskiessa korkean tilan työpisteen valaistusvoimakkuuteen vaikuttaa suurimmaksi osaksi 9 kpl valaisimia. Valaisimien valovoiman arvoiksi I saadaan valonjakokäyrän mukaisesti

0° asteessa 430 cd / 1000 lm x 3500 lm = 1505 cd, 2 kpl poikittaisille valaisimille 30° asteessa 435 cd / 1000 lm x 3500 lm = 1522 cd ja 6 kpl pitkittäisille valaisimille 30° asteessa 360 cd / 1000 lm x 3500 lm = 1260 cd.

Valon tullessa noin 25 asteen kulmassa etäisyydeksi mittauspisteeseen saadaan trigonometrisen funktion avulla 3,3 m / cos(25°) = 3,8 m.

Pistemenetelmällä laskien saadaan 100 %:n teholla kaavaa 2 käyttäen pisteen valaistusvoimakuudeksi

$E = (1505\ cd / 3{,}3^2\ m) + 2 \times (1470\ cd * \cos(30) / 3{,}8^2\ m) + 6 \times (1260\ cd \times \cos(30°) / 3{,}8^2 = 770\ [lx]$.

Laskennallinen ja mitattu tulos ovat aika lähellä toisiaan. Jonkin verran valoa tulee muista valaisimista, mikä selittänee mitatun ja laskennallisen eron.

6 Energiatehokkuus

6.1 Valaistuksen energiankulutus

Nykyisin kaikessa sähkön käytössä painotetaan energiatehokkuutta. Valaistuksen osuus Suomen julkisten tilojen energiankulutuksesta on jopa kolmasosa (15). Valaistuksen tarvitsema energiankulutus on kuitenkin viime vuosina lähtenyt laskuun. Tämä johtuu suurimmaksi osaksi LED-valaistuksen yleistymisestä ja osansa asiassa on myös älykkäillä ohjausjärjestelmillä.

Valaistuksen energiansäästöön vaikuttavia toimia ovat esimerkiksi seuraavat (15):

- Vaihdetaan vanhat, energiatehottomammat valaisimet uusiin, paremman hyötysuhteen valaisimiin, kuitenkin huomioon ottaen valaistukselle asetetut vaatimukset.

- Valaisimien optiikat suunnitellaan siten, että valo saadaan sinne missä sitä tarvitaan.

- Sijoitellaan valaisimet optimaalisesti.

- Käytetään valaistuksen ohjausjärjestelmiä.

Luvussa 6, käydään laskennallisesti läpi kohteen korkeiden ja matalien tilojen energiansäästö verrattuna vanhaan loisteputkivalaistukseen. Neuvottelutilat on rajattu pois laskennoista, koska niihin ei ole vertailupohjaa.

6.2 Kohteen energiatehokkuus verrattuna entiseen

Tässä luvussa arvioidaan energiansäästöä vanhaan valaistukseen verrattuna. Kaikista valaistusryhmistä ei ole tehty virtamittauksia, joten arvot ovat noin -arvoja. Vanhalla ohjausjärjestelmällä kaikki valaisimet olivat päällä joka päivä kello 6.00–18.00 ja välillä myös muina aikoina. Yhteensä käyttötunteja on ollut vuodessa noin 4380 tuntia. Nykyisellä läsnäolo/vakiovalo-ohjausjärjestelmällä oletetaan laskelmissa saavutettavan noin 30 %:n säästö käyttötunteihin ja energiankulutukseen.

Kohteen korkeiden tilojen valaistuksen kokonaisottoteho on ilman säätöä 7380 W. Valaisinvalmistaja ilmoittaa valaisinkortissa tehonkulutustoleranssin olevan +/- 10 %. Valaisimet on ohjelmoitu tuottamaan työpisteille noin 500 lx, tällöin virtamittauksien mukaan tehoa on jäljellä 66,14 % täyteen valaistukseen nähden. Energiansäästölaskelmissa on käytetty prosenttilukuna 70 %:a, joka sisältää myös oletetun tehonkulutustoleranssin. Virtamittauksien mukaan valaisimet kuluttivat jonkin verran enemmän tehoa, kuin oli ilmoitettu.

Kohteen matalien tilojen valaistuksen kokonaisottoteho on ilman säätöä 4681 W. Valaisinvalmistaja ilmoittaa valaisinkortissa tehonkulutustoleranssin olevan +/- 10 %. Valaisimet on ohjelmoitu tuottamaan työpisteille noin 500 lx, tällöin virtamittauksien mukaan tehoa on jäljellä 57,61 % täyteen valaistukseen nähden. Energiansäästölaskelmissa on käytetty prosenttilukuna 62 %:a, joka sisältää myös oletetun tehonkulutustoleranssin. Virtamittauksien mukaan valaisimet kuluttivat jonkin verran enemmän tehoa, kuin oli ilmoitettu.

Kohteen vanhojen valaisimien ottoteho oli korkeissa tiloissa noin 17 850 W ja matalissa tiloissa noin 18 500 W. Vanhat valaisimet olivat kuristimilla varustettuja, joten kuristinhäviöt ovat valaisimissa noin 12 %. Kohteessa on käytetty loistehon kompensointia. Kuristinhäviöt on laskettu taulukon 10 ottotehoihin mukaan.

Taulukko 10. Energiankulutus.

Valaisimet	Ottoteho W	Säädetty teho W	Pinta-ala m^2	Tehotiheys W/ m^2	Käyttötunnit/a h	Ohjaus säästö	MWh/ a
Matalat tilat, uudet	4681	2902	850	3,41	4380	-30 %	8,9
Korkeat tilat, uudet	7380	5166	885	5,84	4380	-30 %	15,8
Matalat tilat, vanhat	18500	18500	850	21,76	4380	0	81
Korkeat tilat, vanhat	17850	17850	885	20,17	4380	0	78

Taulukossa 10 on ottotehoon lisätty vanhoille valaisimille kuristinhäviöt. Säädetty teho on uusien valaisimien oletettu ottoteho 500 luksiin ohjelmoituna. Tehotiheys kuvaa valaistuksen tehon määrää pinta-alaneliötä kohden valaisimet ohjelmoituna. Ohjauksella tarkoitetaan ohjaustavasta johtuvaa oletettua energiasäästöä uusilla valaisimilla.

Kohteen yleisvalaistuksen vuotuinen sähkönkulutus on uusilla valaisimilla taulukon 10 mukaisesti korkeissa tiloissa noin 15,8 MWh ja matalissa tiloissa noin 8,9 MWh, yhteensä noin 24,7 MWh. Vanhoilla valaisimilla vuotuinen sähkönkulutus oli matalissa tiloissa noin 81 MWh ja korkeissa tiloissa 78 MWh, yhteensä noin 159 MWh. Energiaa säästyy näin ollen 159 MWh – 24,7 MWh = 134,3 MWh vuodessa.

ABB Oy:n Pitäjänmäen tehdasalue maksaa sähköstään arvion mukaan 100 €/MWh. Uuden valaistuksen ja ohjausjärjestelmän tuottama säästö energiankulutuksessa on tällöin 100 €/MWh x 134,3 MWh = 13 430 € vuodessa.

Vanhat valaisimet olivat jonkin verran ylimitoitettuja tilaan. Vanhoilla valaisimilla laskennallinen valaistusvoimakkuus oli noin 1000 luksia ja uusilla säädettynä 500 luksia.

6.3 Kohteen valaistus/ohjaus-järjestelmien takaisinmaksuaika-arvio

Kohteen yleisvalaisimet ja KNX-järjestelmän hankki ABB Oy itse. Asennuksista vastasi E-sähkö Oy ja ohjelmoinneista LJM sähkö Oy:n Jukka Mäkinen. Valaisimien ja KNX-järjestelmän tarkat hinnat asennuksineen ovat liikesalaisuuksia.

Hinnaksi valaisimille asennettuna/kaapeloituna voidaan olettaa arviolta noin 185 000 euroa (ALV 0 %). Hinnaksi KNX-järjestelmälle ohjelmointeineen/asennuksineen voidaan olettaa arviolta noin 25 000 euroa (ALV 0 %).

Uuden LED-valaistuksen oletettu käyttöikä on valaisinvalmistajan antamien tietojen mukaisesti noin 70 000 tuntia. Käyttötunnit ovat kohteessa ilman ohjausta noin 4380 tuntia vuodessa. Uudet valaisimet kestävät näin ollen valaisinvalmistajan mukaan 70 000 h / 4380 h/a = noin 16 vuotta. Valaisimia on ohjelmoimalla himmennetty 60–70 prosentin tehoon ja lisäksi läsnäolo/vakiovalo-ohjaus vaikuttaa valaisimien käyttöikään suotuisasti. Voidaan olettaa että uusilla valaisimilla käyttöikä on noin 20 vuotta.

Vanhojen loisteputkivalaisimien putkien vaihto tulee suorittaa noin 20 000 tunnin välein. Vanhojen loisteputkien vaihto massavaihtona olisi tullut maksamaan noin 6000 euroa. Vanhat putket olisi tullut vaihtaa 20 vuoden tarkasteluvälillä neljä kertaa. Yhteensä vaihdoille olisi tullut hintaa 24 000 euroa tarkasteluvälillä. Laskennassa ei oteta huomioon valaisimien muita huoltokustannuksia, esim. mahdollisia kuristimien vaihtoja ja lampunpitimien uusimisia.

Energiansäästö rahallisesti uusilla valaisimilla ja ohjausjärjestelmillä on 20 vuoden tarkasteluvälillä 13 430 €/a x 20 a = 268 600 €. Loisteputkien vaihdoista kertyvät 24 000 euron kulut lisättynä säästöjä tulee vanhaan valaistukseen verrattuna noin 292 600 euroa. Järjestelmien hankintahintojen ollessa yhteensä noin 210 000 euroa, säästöä syntyy 20 vuoden tarkasteluvälillä 82 600 euroa.

Kuvassa 31 on esitetty valaistuksen elinkaarikustannukset VALTTI-elinkaarikustannuslaskennan mukaisesti.

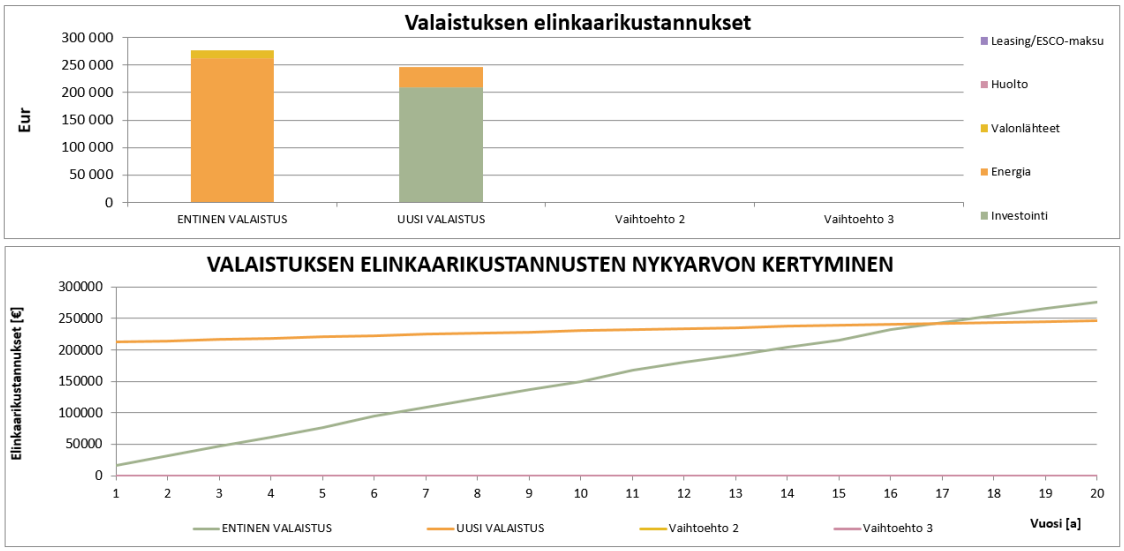

Kuva 31. Elinkaarikustannukset.

Kuvasta 31 huomataan, että järjestelmien takaisinmaksuaika on noin 16–17 vuotta. Elinkaarikustannuksia miettiessä täytyy ottaa huomioon, että kyseiset tilat olisivat joka tapauksessa saneerattu perin pohjin uudelleen ja valaisimet kaapelointeineen olisi uusittu. Vanhat valaisimet olivat jo noin 30 vuotta vanhoja, ja ne olivat tulleet käyttöikänsä päähän.

7 Yhteenveto

Insinöörityössä perehdyttiin KNX-järjestelmään ja LED-valaistukseen esimerkkikohteen avulla. Työssä mitattiin ja laskettiin valaistusvoimakkuusarvoja. Laskennalliset valaistusvoimakkuusarvot olivat aika lähellä mitattuja arvoja, ja lähimmäksi mitattuja arvoja päästiin DIALux-ohjelmistolla laskien. Virtamittauksien tarkoituksena oli havainnollistaa virran kulutuksen muutosta valaisimia himmennettäessä noin 500 luksin arvoihin. Virtamittaustuloksista havaittiin, että eri valaisimet käyttäytyvät himmennettäessä eri tavalla. Valaisinvalmistajan mukainen tehonkulutustoleranssi +/- 10 % ylittyi jonkin verran mitatuissa valaisinryhmissä. Virran kulutuksen muutosta valaistusta himmennettäessä ei yleisesti ilmoiteta valaisinkorteissa. Tämä tieto olikin tärkeä osa tätä insinöörityötä.

Energiatehokkuusluvussa havaittiin, että tehotiheys on valaisimet ohjelmoituna noin 500 luksiin korkeissa tiloissa noin 5,84 W/m^2 ja matalissa tiloissa noin 3,41 W/m^2. Luvut ovat todella pieniä. Voidaan sanoa, että yhdessä läsnäolo/vakiovalo-ohjauksella kohteen energiatehokkuus on todella hyvä. Vanhoilla valaisimilla tehotiheys oli noin 20 W/m^2. Toki laskennalliset valaistusvoimakuudet olivat vanhoilla valaisimilla noin 500 luksia enemmän.

Mielenkiintoista olisi ollut tehdä valaistuksen osalta vuoden mittainen sähkönkulutusmittaus, jolla olisi mitattu valaistuksen energiantarpeen muutoksia vuoden aikana. Verrokkina olisi voitu mitata yksi viikko sähköntarvetta valaistuksen ollessa ilman ohjauksia. Mittauksella olisi havaittu läsnäolo/vakiovalo-ohjauksen energiansäästö. Tämä olisi ollut helposti toteutettavissa KNX-pohjaisella sähkönkulutusmittauksella, mutta aika ei antanut myöten.

Kaiken kaikkiaan insinöörityössä saatiin tärkeää tietoa valaistuksen tarvitsemasta sähkötehosta. Työ toimii hyvänä perspektiivinä tulevia saneerauksia ajatellen.

Toimin itse projektipäällikkönä kohteen sähkötöistä vastanneessa yrityksessä E-sähkö Oy. KNX- ja DALI-järjestelmät eivät olleet ennestään ohjelmistotasolla itselleni, eikä edustamalleni yritykselle kovinkaan tuttuja. Asennuksia olemme tehneet paljon, mutta ohjelmoinnit on tilattu alihankintana. Insinöörityön innoittamana päätimme alkaa kouluttamaan kaksi asentajaa KNX- ja DALI-ohjelmointiin. Koulutukset alkavat toukokuussa Tampereen ammattikorkeakoulussa. Pätevistä ohjelmoijista on jopa pulaa tällä hetkellä. Toivottavasti koulutukset tuottavat tulosta.

Lähteet

1 KNX - ratkaisusi nykyaikaiseen rakentamiseen ja ohjauksiin. 2018. Verkkoaineisto. KNX Finland Ry. <http://www.knx.fi/>. Luettu 21.1.2018.

2 Lehtinen, Antti. 2012. ST 701.31, sähköautomaatiototeutus KNX-järjestelmää käyttäen. Espoo: Sähköinfo Oy.

3 Härkönen, Kalevi. 2015. ST käsikirja 23, KNX-järjestelmän perusteet. Espoo: Sähköinfo Oy.

4 Forsell, Simo. 2013. KNX-järjestelmän hyödyntäminen toimistorakennuksessa. Insinöörityö. Metropolia ammattikorkeakoulu. Theseus-tietokanta.

5 Valaistusteknisiä käsitteitä. Verkkoaineisto. Glamox Luxo Lightning Oy. <http://glamox.com/fi/valaistusteknisi-ksitteit>. Luettu 12.3.2018.

6 Kallasjoki, Tapio. 2017. Valonvärioominaisuudet. Luentomoniste. Metropolia ammattikorkeakoulu.

7 CIE 2017 Colour Fidelity Index. Verkkoaineisto. CIE. <http://www.cie.co.at/publications/cie-2017-colour-fidelity-index-accurate-scientific-use. Luettu12.4.2018.

8 Kallasjoki, Tapio. 2018. ST 58.08, valonlähteet. Espoo: Sähköinfo Oy.

9 Valaisinmyyjät. 2018. SLO Oy ja Rexel Oy. Keskustelu 12.2.2018.

10 Led-perustiedot. Verkkoaineisto. LEDVANCE Oy, <https://www.ledvance.fi/tuotteet/tuotetiedot/led-perustiedot/>. Luettu 11.2.2018.

11 LED-perusteet. Verkkoaineisto. Glamox Luxo Lightning Oy. <http://glamox.com/fi/led-perusteet->. Luettu 13.2.2018.

12 LED. Verkkoaineisto. Ensto Finland Oy. <http://www2.amk.fi/Ensto/www.amk.fi/opintojaksot/0705016/1228387313247/1228387387439/1233229692599/1233229715150.html>. Luettu 12.2.2018

13 Ledien elinikä. Verkkoaineisto. Glamox Luxo Lightning Oy. <http://glamox.com/fi/ledien-elinik1>. Luettu 15.3.2018.

14 Philips valaistus. 2017. Valaisinluettelo 2017. Philips Lightning Oy.

15 Valaistus. Verkkoaineisto. Motiva Oy. <http://www.motivanhankintapalvelu.fi/tietopankki/valaistus>. Luettu 13.3.2018

Korkeiden tilojen valaisinkortti

SmartBalance, surface mounted

SM480C LED35S/840 PSD ACC-MLO

SmartBalance Surface Mounted - LED Module, system flux 3500 lm - 840 Neutraali valkoinen - Tehonsyöttöyksikkö, DALI-liitäntä - Mikrolinssioptiikka, akrylaattia, kirkas

SmartBalance-valaisin vastaa sekä toiminnallisuutta että muotoilua koskeviin vaatimuksiin. Entistä paremman energiatehokkuuden lisäksi valaisimella on viehättävä ulkonäkö, joka sulautuu huomaamattomasti kattoon. Lisäksi valaisin on kaikkien toimiston valaistukselle asetettujen standardien mukainen.

Tuotetiedot

Yleistä tietoa	
Valonlähteiden määrä	1 [1 kpl]
Lamppuperheen koodi	LED35S [LED Module, system flux 3500 lm]
Valonlähteen väri	840 Neutraali valkoinen
Kanta	- [-]
Valonlähde vaihdettavissa	Ei
Liitäntälaitteiden määrä	1 yksikkö
Liitäntälaite	-
Virtalähde/virtayksikkö/muuntaja	PSD [Tehonsyöttöyksikkö, DALI-liitäntä]
Liitäntälaite sisältyy toimitukseen	Kyllä
Optiikan tyyppi	No [-]
Optisen kuvun/linssin tyyppi	ACC-MLO [Mikrolinssioptiikka, akrylaattia, kirkas]
Valaisimen valokeilan hajautus	100°

Turvavalaistus	No [-]
Upotettu ohjaus	No [-]
Ohjauskäyttöliittymä	DALI
Liitäntä	Pistoliitin, 3-napainen
Kaapeli	-
Suojausluokka IEC	Suojausluokka I
Asennus	Pinta
Hehkulankateeti	Lämpötila 650 °C, kesto 5 s
Tulenarkuusmerkintä	F [Soveltuu asennettavaksi normaalisti syttyville pinnoille]
CE-merkintä	CE-merkintä
ENEC-merkintä	ENEC plus mark
UL-merkintä	Ei
Takuuaika	5 vuotta

SmartBalance, surface mounted

Vaklovalo-ominaisuus	Ei
MCB-tuotteiden määrä	20
RoHS-merkintä	RoHS-merkintä
Lisävaruste PFC	N/A
Product Family Code	SM 480C [SmartBalance Surface Mounted]

Käyttö ja sähkötiedot

Ottojännite	220 - 240 V
Syöttötaajuus	50-60 Hz
Ohjaussignaalin jännite	0-16 V DC DALI
Kytkentävirtasysäys	48 A
Syttymisaika	0.180 ms
Tehokerroin (min.)	0.9

Ohjausjärjestelmät ja himmennys

Himmennettävä	Kyllä

Mekaaniset tiedot ja runko

Geometria	Leveys 0,24 m, pituus 1,34 m
Rungon materiaali	Polykarbonaatti
Heijastimen materiaali	-
Optiikan materiaali	-
Optiikan kuvun/linssin materiaali	Akrylaatti
Kytkentäalustan materiaali	Steel
Kiinnitysmateriaali	-
Optiikan kuvun/linssin viimeistely	Teksturoitu
Kokonaispituus	1340 mm
Kokonaisleveys	240 mm
Kokonaiskorkeus	52 mm

Hyväksyntä ja käyttökohteet

IP-luokka	IP40 [Johtosuojattu]
Mek. iskun suojauskoodi	IK02 [0.2 J standard]

Suorituskyky alussa (IEC-yhteensopiva)

Valovirta alussa	3500 lm
Valovuotoleranssi	+/-10%
LED-valaisimen tehokkuus alussa	117 lm/W
Alun vast. värilämpötila	4000 K
Alun Värintoistoindeksi	>80
Aikukromaattisuus	(0.38, 0.38) SDCM <3
Ottoteho alussa	30 W
Tehonkulutustoleranssi	+/-10%

Suorituskyky ajan mittaan (IEC-yhteensopiva)

Ohjaimen vikaantumisaste 5 000 tunnin kohdalla	1 %
Keskimääräinen käyttöikä – L70B50	70000 h
Käyttöiän mediaani – L80B50	50000 h
Käyttöiän mediaani – L90B50	25000 h

Käyttökohteiden olosuhteet

Ympäristölämpötila-alue	+10 ... +40 °C
Keskimääräinen ympäristölämpötila	25 °C
Suurin himmennystaso	1%
Soveltuu satunnaiseen sytytykseen/ sammutukseen	Ei

Tuotetiedot

Koko tuotekoodi	871829126756000
Tilaustuotteen nimi	SM 480C LED35S/840 PSD ACC-MLO
EAN/UPC – tuote	8718291267560
Tilauskoodi	26756000
Sähköinumero	4259773
Osoittaja – määrä/pakkaus	1
Osoittaja – pakkauksia ulommassa laatikossa	1
Materiaalinumero (12NC)	910504083603
Nettopaino (kappale)	4.500 kg

Mittapiirros

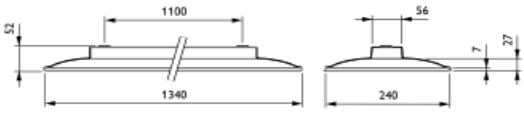

SmartBalance SM480C

SmartBalance, surface mounted

Valonjakotiedot

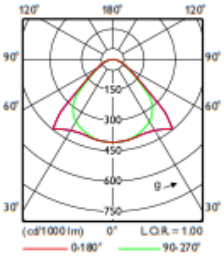

IFGU1_SM480CW24L1341xLED35S840ACC-MLO

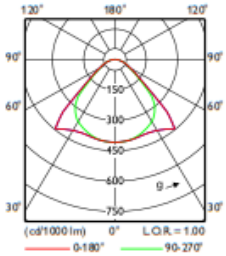

IFPC1_SM480CW24L1341xLED35S840ACC-MLO

Matalien tilojen valaisinkortti LED 25S

TrueLine, upotettu

RC532B LED25S/840 PSD W8L113 VPC PI5

TrueLine Recessed Line OC - LED Module, system flux 2500 lm - 840 Neutraali valkoinen - Tehonsyöttöyksikkö, DALI-liitäntä - Näkyvä T-listakatto - Pistoliitin, 5-napainen - 1130 mm

Arkkitehdit tarvitsevat valaistusratkaisun, joka sopii tilan sisustukseen. He haluavat valaisinvalikoiman, jossa on tyylikäs muotoilu ja korkealaatuinen valo. Valaistussuunnittelijat tarvitsevat valaisimia, jotka säästävät energiaa ja takaavat samalla riittävän valaistusvoimakkuuden toimistovalaistusstandardien mukaisesti. Upotettu TrueLine pystyy täyttämään kummatkin vaatimukset. TrueLine-valaisinta on saatavilla myös riippuversiona.

Tuotetiedot

Yleistä tietoa	
Valonlähteiden määrä	1 [1 kpl]
Lamppuperheen koodi	LED25S [LED Module, system flux 2500 lm]
Valonlähteen väri	840 Neutraali valkoinen
Kanta	- [-]
Valonlähde vaihdettavissa	Ei
Liitäntälaitteiden määrä	1 yksikkö
Liitäntälaite	-
Virtalähde/virtayksikkö/muuntaja	PSD [Tehonsyöttöyksikkö, DALI-liitäntä]
Liitäntälaite sisältyy toimitukseen	Kyllä
Optiikan tyyppi	No [-]
Optisen kuvun/linssin tyyppi	PM [PMMA kupu/suoja]
Valaisimen valokeilan hajautus	100°
Upotettu ohjaus	No [-]
Ohjauskäyttöliittymä	DALI

Liitäntä	Pistoliitin, 5-napainen
Kaapeli	-
Suojausluokka IEC	Suojausluokka I
Hehkulankatesti	Lämpötila 650 °C, kesto 5 s
Tulenarkuusmerkintä	F [Soveltuu asennettavaksi normaalisti syttyville pinnoille]
CE-merkintä	CE-merkintä
ENEC-merkintä	ENEC plus mark
UL-merkintä	Ei
Takuuaika	5 vuotta
Valkovalo-ominaisuus	Ei
MCB-tuotteiden määrä	24
RoHS-merkintä	RoHS-merkintä
Lisävaruste PFC	N/A

TrueLine, upotettu

Product Family Code	RC532B [TrueLine Recessed Line OC]
Käyttö ja sähkötiedot	
Ottojännite	220-240 V
Syöttötaajuus	50–60 Hz
Ohjaussignaalin jännite	0-16 V DC DALI
Kytkentävirtasysäys	19 A
Syttymisaika	0.28 ms
Tehokerroin (min.)	0.9
Ohjausjärjestelmät ja himmennys	
Himmennettävä	Kyllä
Mekaaniset tiedot ja runko	
Rungon kokoonpano	VPC [Näkyvä T-listakatto]
Rungon materiaali	Teräs
Heijastimen materiaali	-
Optiikan materiaali	-
Optiikan kuvun/linssin materiaali	Polymetyylimetakrylaatti
Kytkentäalustan materiaali	Steel
Kiinnitysmateriaali	Steel
Optiikan kuvun/linssin viimeistely	Huurrettu
Kokonaispituus	1130 mm
Kokonaisleveys	75 mm
Kokonaiskorkeus	136 mm
Pituus	1130 mm
Hyväksyntä ja käyttökohteet	
IP-luokka	IP20 [Sormisuojattu]
Mek. iskun suojauskoodi	IK02 [0.2 J standard]
Suorituskyky alussa (IEC-yhteensopiva)	
Valovirta alussa	2500 lm
Valovuotoleranssi	+/-10%

LED-valaisimen tehokkuus alussa	143 lm/W
Alun vast. värilämpötila	4000 K
Alun Värintoistoindeksi	≥80
Alkukromaattisuus	(0.38, 0.38) SDCM <3
Ottoteho alussa	17.5 W
Tehonkulutustoleranssi	+/-10%
Suorituskyky ajan mittaan (IEC-yhteensopiva)	
Ohjaimen vikaantumisaste 5 000 tunnin kohdalla	1 %
Keskimääräinen käyttöikä – L70B50	70000 h
Käyttöiän mediaani – L80B50	50000 h
Käyttöiän mediaani – L90B50	25000 h
Käyttökohteiden olosuhteet	
Ympäristölämpötila-alue	+10 ... +40 °C
Keskimääräinen ympäristölämpötila	25 °C
Suurin himmennystaso	1%
Soveltuu satunnaiseen sytytykseen/sammutukseen	Ei
Tuotetiedot	
Koko tuotekoodi	871869687130000
Tilaustuotteen nimi	RC532B LED25S/840 PSD W8L113 VPC PI5
EAN/UPC – tuote	8718696871300
Tilauskoodi	87130000
Osoittaja – määrä/pakkaus	1
Osoittaja – pakkauksia ulommassa lastikossa	1
Materiaalinumero (12NC)	910502043803
Nettopaino (kappale)	2.500 kg

Mittapiirros

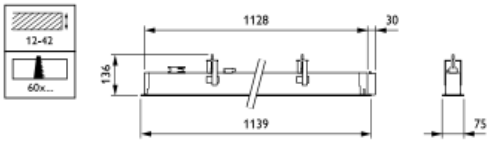

TrueLine recessed RC515B, RC530B-RC534B

TrueLine, upotettu

Valonjakotiedot

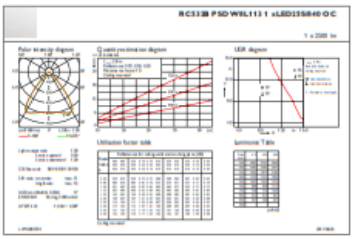

IFGU1_RC532BPSDW8L1131xLED25S840OC

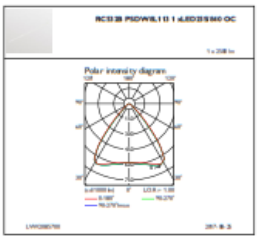

IFPC1_RC532BPSDW8L1131xLED25S840OC

Neuvottelutilojen valaisinkortti.

CoreLine Panel

RC127V LED34S/840 PSD W60L60 OC

CORELINE PANEL OC - LED Module, system flux 3400 lm - 840 neutral white - Power supply unit with DALI interface - Width 0.60 m, length 0.60 m - Office compliant version

Whether for a new building or renovation of an existing space, customers want lighting solutions that provide quality of light and substantial energy and maintenance savings. The new CoreLine Panel range of LED products can be used to replace functional luminaires in general lighting applications. Both Non-Office Compliant (NOC) version and Office Compliant version (OC) are now available. The process of selecting, installing and maintaining is so easy – it's a simple switch. ;InterAct Ready luminaire with integrated wireless communications to be used with InterAct gateways, sensors and software.

Product data

General Information	
Lamp family code	LED34S [LED Module, system flux 3400 lm]
Light source color	840 neutral white
Light source replaceable	No
Number of gear units	1 unit
Driver/power unit/transformer	Power supply unit with DALI interface
Driver included	Yes
Optic type	-
Luminaire light beam spread	100°
Control interface	DALI
Connection	Push-in connector and pull relief
Cable	-
Protection class IEC	Safety class II
Glow-wire test	Temperature 650 °C, duration 30 s

Flammability mark	For mounting on normally flammable surfaces
Safety device	SC [Safety cable]
Type description	Office compliant version
CE mark	CE mark
ENEC mark	ENEC mark
UL mark	-
Warranty period	3 years + 2 years upon registration
Constant light output	No
Number of products on MCB of 16 A type B	24
RoHS mark	RoHS mark
Product family code	RC127V [CORELINE PANEL OC]

Operating and Electrical	
Input Voltage	220 to 240 V

CoreLine Panel

Input Frequency	50 to 60 Hz
Inrush current	20.4 A
Inrush time	0.195 ms
Power Factor (Min)	0.9

Controls and Dimming

Dimmable	Yes

Mechanical and Housing

Geometry	Width 0.60 m, length 0.60 m
Housing Material	Aluminum
Reflector material	-
Optic material	-
Optical cover/lens material	Polycarbonate
Fixation material	-
Optical cover/lens finish	Opal
Overall length	597 mm
Overall width	597 mm
Overall height	42 mm

Approval and Application

Ingress protection code	IP20 [Finger-protected]
Mech. impact protection code	IK02 [0.2 J standard]

Initial Performance (IEC Compliant)

Initial luminous flux (system flux)	3400 lm
Luminous flux tolerance	+/-10%
Initial LED luminaire efficacy	83 lm/W
Init. Corr. Color Temperature	4000 K
Init. Color Rendering Index	≥80
Initial chromaticity	(0.38, 0.38) SDCM <5
Initial input power	41 W
Power consumption tolerance	+/-10%

Over Time Performance (IEC Compliant)

Driver failure rate at 5000 h	1 %
Median useful life L70B50	50000 h
Median useful life L80B50	30000 h
Median useful life L90B50	15000 h

Application Conditions

Ambient temperature range	+10 to +40 °C
Average ambient temperature	25 °C
Maximum dim level	1%
Suitable for random switching	Yes (relates to presence/ movement detection and daylight harvesting)

Product Data

Full product code	871869607092500
Order product name	RC127V LED34S/840 PSD W60L60 OC
EAN/UPC - Product	8718696070925
Order code	910503910132
Numerator - Quantity Per Pack	1
Numerator - Packs per outer box	1
Material Nr. (12NC)	910503910132
Net Weight (Piece)	4.100 kg

Dimensional drawing

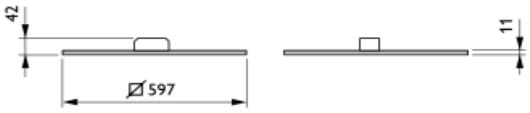

CoreLine Panel RC125B-RC128V

Tuotekortti, avotilojen tunnistin

ABB

TUOTEKORTTI

11.2.2018

1/2

6131/31-24-500

Nimi:	**Läsnäolotunnistin KNX**
	Läsnäolotunnistin 360, premium, valkoinen
	KNX
Tyyppi:	6131/31-24-500
EAN:	4011395185940
Snro:	2815473
Kuvaus:	4-kanavainen läsnäolotunnistin väyläliitynnällä. Liikkeeseen ja valoisuuteen perustuva päälle kytkeminen, sammutus porrastetusti kahdella tasolla. Tunnistimessa on myös vakio-valotoiminto, huonetermostaatti ja IR-vastaanotin. Sovelluksessa on 5 lisätoimintoa sisätäen loogiset toiminnot, aikaviiveet ja porrasvaloautomaattitoiminnon. Tunnistimen koko 91x91 mm ja näkyvän osan korkeus 23 mm. Kattoasennus uppoon tai pintaan pinta-asennuskoteloa käyttäen. Uppoasennus jousikiinnityksellä, ei rasiaan. Tunnistimessa 360° valvonta-alue ja asennettuna 2,5 m korkeuteen alueen halkaisija on 10 m.
Pakkaus:	1
Yksikkö:	KPL

KNX CE

ETIM	
ETIM 5.0	EC001582 (EC001582)
ETIM 6.0	EC001582 (EC001582)
ETIM 6	
Bus system KNX	1
Bus system KNX radio	
Bus system radio frequent	
Bus system LON	
Bus system Powernet	
Other bus systems	
Radio frequent bidirectional	
Model	Presence detector
Mounting method	Surface mounted (plaster)
Material	Plastic
Material quality	Thermoplastic
Surface protection	Untreated
Type of surface	Matt
Colour	White
RAL-number (akin)	9016

Osoite
PL 16
06101 PORVOO

Puhelinvaihde
010 22 11

Asiakaspalvelu
kotimaanmyynti@fi.abb.com

Verkkopalvelu
http://www.abb.fi

Y-tunnus
0763403-0

TUOTEKORTTI

11.2.2018

2/2

6131/31-24-500

Transparent	
Bus connection included	1
Substation input	1
Creep-under protection	
Operation mode switch	
Animal zone	
Staircase monitoring	1
Response value luminosity adjustable	1
Teach-function for response value luminosity	1
Switch-off delay self-learning	
Optimum mounting height	3 m
Max. transmission range sideways	
Max. transmission range frontally	
Diameter detection range on floor	12 m
Detection angle vertical	
Detection angle horizontal	
Number of channels	4
Number of binary inputs	
Switching power	
Min. switch-on time	10 s
Max. duty cycle	1092 min

Osoite
PL 16
06101 PORVOO

Puhelinvaihde
010 22 11

Asiakaspalvelu
kotimaanmyynti@fi.abb.com

Verkkopalvelu
http://www.abb.fi

Y-tunnus
0763403-0

Tuotekortti, neuvottelutilojen tunnistin

ABB

TUOTEKORTTI

11.2.2018

1/2

6131/20-24-500

Nimi:	**Läsnäolotunnistin KNX**
	Läsnäolotunnistin 360 mini, valkoinen
	KNX
Tyyppi:	6131/20-24-500
EAN:	4011395185889
Snro:	2815467
Kuvaus:	Pienikokoinen 2-kanavainen läsnäolotunnistin väyläliitynnällä. Liikkeeseen ja valoisuuteen perustuva päälle kytkeminen, sammutus porrastetusti kahdella tasolla. Tunnistimen koko 80x80 mm ja näkyvän osan korkeus 16 mm. Kattoasennus uppoon tai pintaan pinta-asennuskoteloa käyttäen. Uppoasennus jousikiinnityksellä, ei rasiaan. Tunnistimessa 360° valvonta-alue ja asennettuna 2,5 m korkeuteen alueen halkaisija on 6,5 m.
Pakkaus:	1
Yksikkö:	KPL

KNX CE

ETIM	
ETIM 5.0	EC001582 (EC001582)
ETIM 6.0	EC001582 (EC001582)
ETIM 6	
Bus system KNX	1
Bus system KNX radio	
Bus system radio frequent	
Bus system LON	
Bus system Powernet	
Other bus systems	
Radio frequent bidirectional	
Model	Presence detector
Mounting method	Surface mounted (plaster)
Material	Plastic
Material quality	Thermoplastic
Surface protection	Untreated
Type of surface	Matt
Colour	White
RAL-number (akin)	9016
Transparent	
Bus connection included	1

Osoite
PL 16
06101 PORVOO

Puhelinvaihde
010 22 11

Asiakaspalvelu
kotimaanmyynti@fi.abb.com

Verkkopalvelu
http://www.abb.fi

Y-tunnus
0763403-0

TUOTEKORTTI

11.2.2018

2/2

6131/20-24-500

Substation input	1
Creep-under protection	
Operation mode switch	
Animal zone	
Staircase monitoring	1
Response value luminosity adjustable	1
Teach-function for response value luminosity	1
Switch-off delay self-learning	
Optimum mounting height	3 m
Max. transmission range sideways	
Max. transmission range frontally	
Diameter detection range on floor	8 m
Detection angle vertical	
Detection angle horizontal	
Number of channels	2
Number of binary inputs	
Switching power	
Min. switch-on time	10 s
Max. duty cycle	1092 min

Osoite
PL 16
06101 PORVOO

Puhelinvaihde
010 22 11

Asiakaspalvelu
kotimaanmyynti@fi.abb.com

Verkkopalvelu
http://www.abb.fi

Y-tunnus
0763403-0

Piirikaavio, keskuksen sisäiset KNX-laitteet.

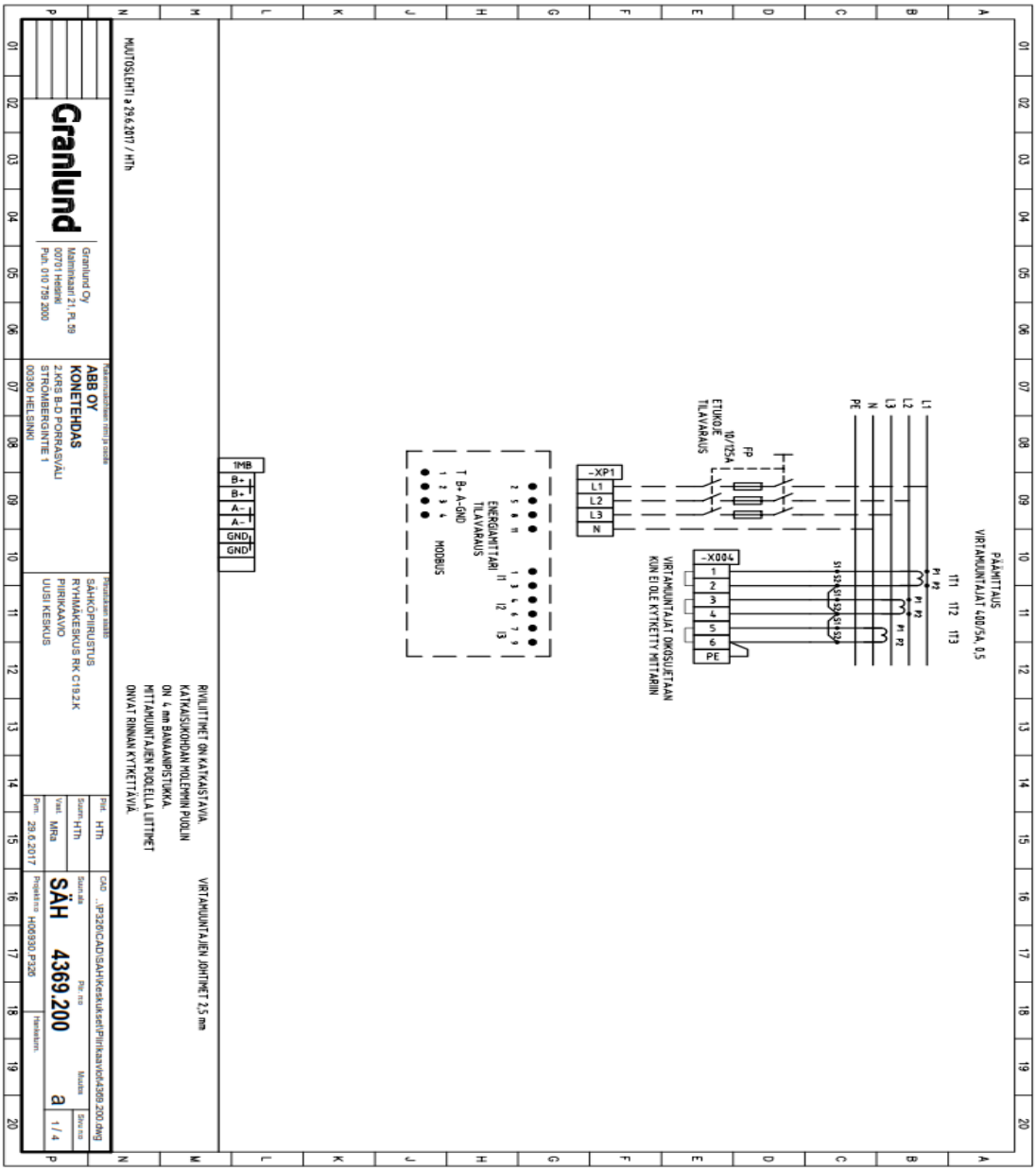

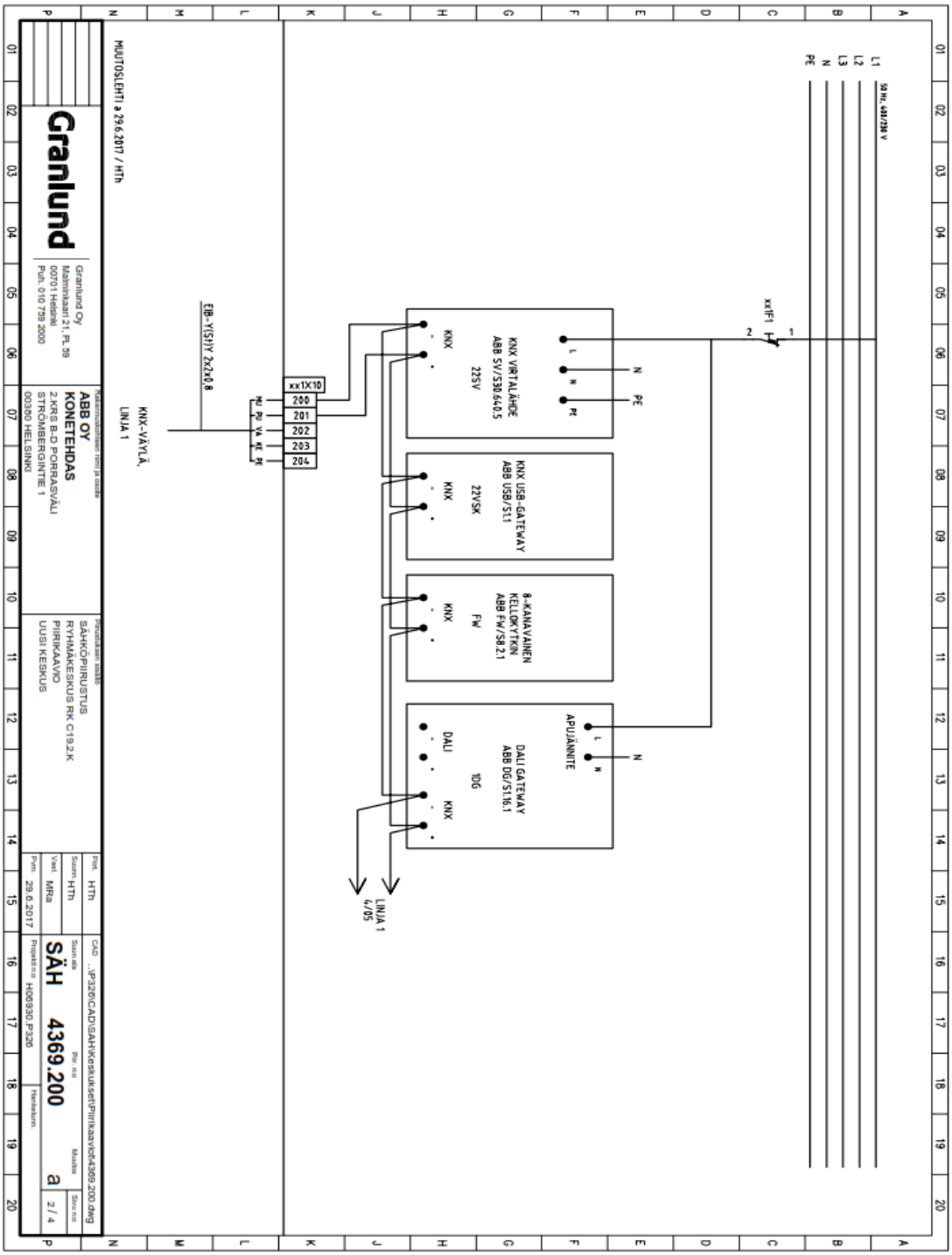
L1
L2
L3
N
PE
50 Hz, 400/230 V
xxF1
1
2
N
PE
L
N
PE
KNX VIRTALÄHDE
ABB SV/S30.640.5
22SV
KNX
KNX USB-GATEWAY
ABB USB/S11
22VSK
KNX
8-KANAVAINEN
KELLOKYTKIN
ABB FW/S8.2.1
FW
KNX
L
N
APUJÄNNITE
DALI GATEWAY
ABB DG/S1.16.1
1DG
DALI
KNX
LINJA 1
4/B5
xx1X10
200
201
202
203
204
MU PU VA KE PE
EIB-YSLY 2x2x0,8
KNX-VÄYLÄ,
LINJA 1
MUUTOSLEHTI a 29.6.2017 / HTh
Granlund
Granlund Oy
Malminkaari 21, PL 59
00701 Helsinki
Puh. 010 759 2000
Rakennuksen nimi ja osoite
ABB OY
KONETEHDAS
2.KRS B-D PORRASVÄLI
STRÖMBERGINTIE 1
00380 HELSINKI
Rakennuksen osa
SÄHKÖPIRUSTUS
RYTHMÄKESKUS RK C19.2.K
PIIRIKAAVIO
UUSI KESKUS
Piir. HTh
Suunn. HTh
Vast. MRa
Pvm. 29.6.2017
CAD ...P320/CAD\SÄHKkeskukset\Piirikaavot\4369.200.dwg
Suun.ala SÄH
Piir. no 4369.200
Muutos a
Sivu no 2 / 4
Projekti no. H00930.P320
Hankatunn.

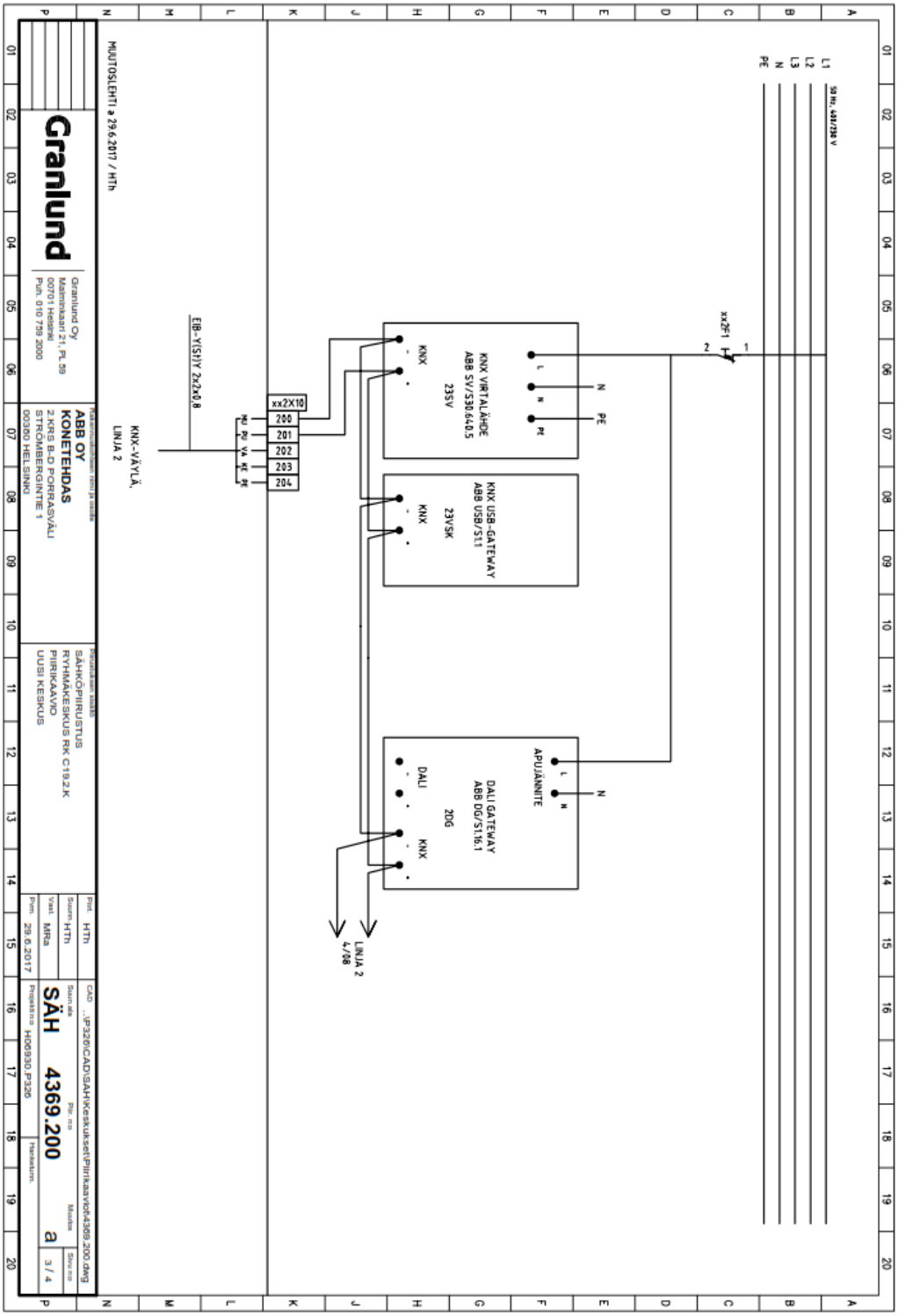
L1
L2
L3
N
PE
50 Hz, 400/230 V
xx2F1
KNX VIRTALÄHDE
ABB SV/S30.640.5
23SV
KNX USB-GATEWAY
ABB USB/S1.1
23VSK
DALI GATEWAY
ABB DG/S1.16.1
2DG
APUJÄNNITE
KNX
DALI
xx2X10
200
201
202
203
204
ELB-YSIY 2x2x0.8
KNX-VÄYLÄ,
LINJA 2
LINJA 2
4/08
MUUTOSLEHTI a 29.6.2017 / HTh
Granlund
Granlund Oy
Malminkaari 21, PL 59
00701 Helsinki
Puh. 010 759 2000
ABB OY
KONETEHDAS
2 KRS B-D PORRASVÄLI
STRÖMBERGINTIE 1
00380 HELSINKI
SÄHKÖPIIRUSTUS
RYHMÄKESKUS RK C19.2.K
PIIRIKAAVIO
UUSI KESKUS
Piirt. HTh
Suunn. HTh
Vast. MRa
Pvm. 29.6.2017
CAD ...\P320\CAD\SÄH\Keskuksen\Piirikaavio\4369.200.dwg
Suunn. aste SÄH
Piir. nro 4369.200
Muutos a
Sivu nro 3 / 4
Projektinro H06930.P320
Hankenumm.

Liite 6

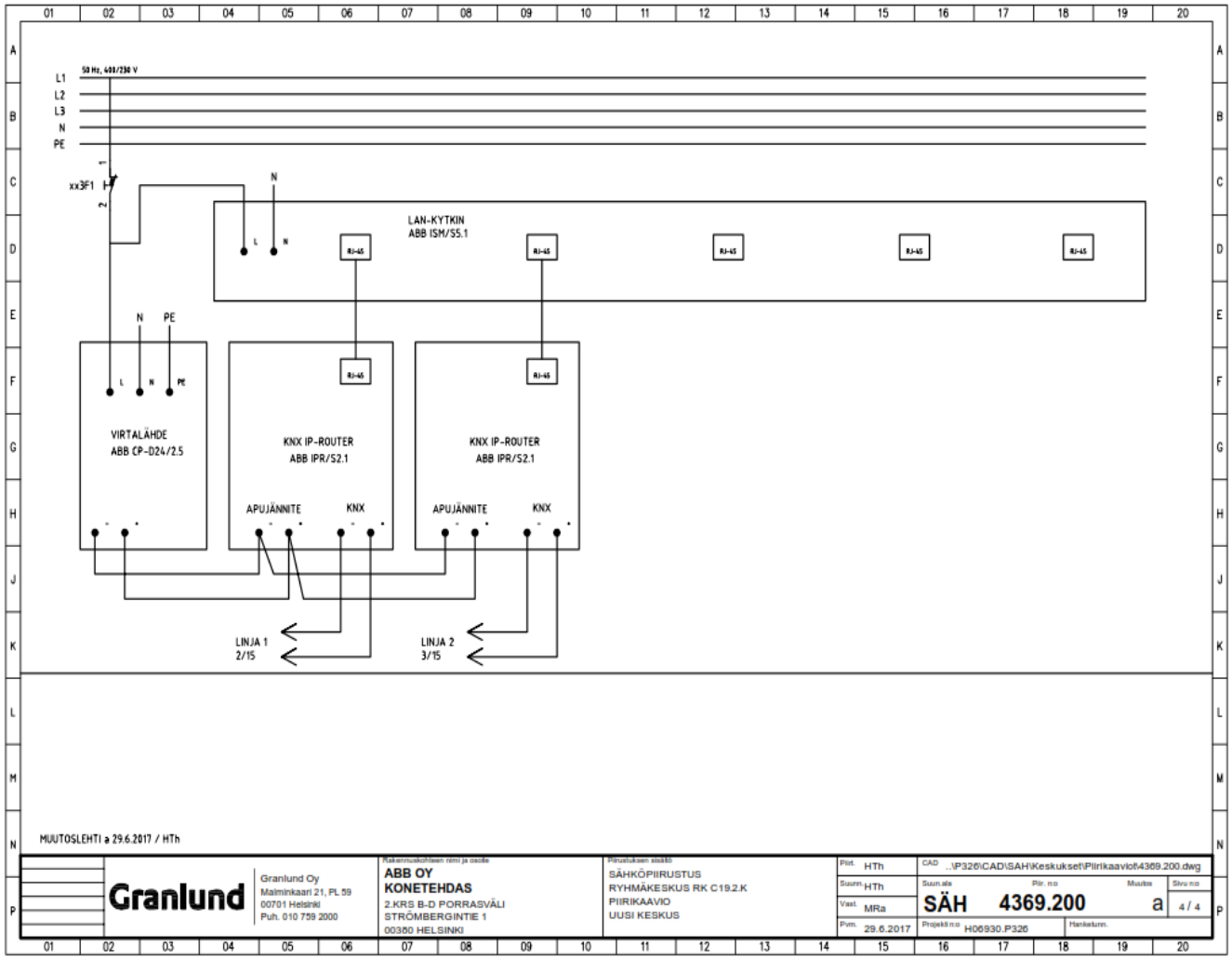
50 Hz, 400/230 V
L1
L2
L3
N
PE
xx3F1
LAN-KYTKIN
ABB ISM/S5.1
RJ-45
VIRTALÄHDE
ABB CP-D24/2.5
KNX IP-ROUTER
ABB IPR/S2.1
APUJÄNNITE
KNX
LINJA 1
2/15
LINJA 2
3/15
MUUTOSLEHTI a 29.6.2017 / HTh
Granlund
Granlund Oy
Malminkaari 21, PL 59
00701 Helsinki
Puh. 010 759 2000
Rakennuskohteen nimi ja osoite
ABB OY
KONETEHDAS
2.KRS B-D PORRASVÄLI
STRÖMBERGINTIE 1
00360 HELSINKI
Piirustuksen sisältö
SÄHKÖPIIRUSTUS
RYHMÄKESKUS RK C19.2.K
PIIRIKAAVIO
UUSI KESKUS
Piir. HTh
Suunn. HTh
Vast. MRa
Pvm. 29.6.2017
CAD ..\P326\CAD\SAH\Keskukset\Piirikaaviot\4369.200.dwg
Suun.ala
Piir. n:o
Muutos
Sivu n:o
SÄH 4369.200 a 4 / 4
Projekti n:o H06930.P326
Hankekunn.

Valaistusmittari, Konica minolta CL-70F

System Diagram

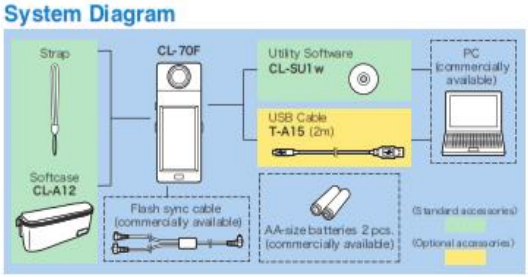

Dimensions (Units: mm)

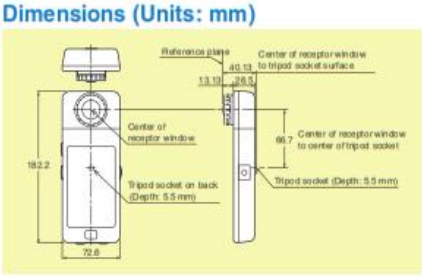

Main Specifications of CL-70F

Model	CRI Illuminance Meter CL-70F
Illuminance meter class	Conforms to requirements for Class A of JIS C1609-1 : 2006 "Illuminance meters Part1:General measuring instruments; Conforms to DIN 5032 Part 7 Class C
Sensor	CMOS linear image sensor
Spectral wavelength range	380 nm ~ 780 nm
Output wavelength pitch	1 nm
Measuring range	Constant light: 1 to 200,000 lx; 1,563 to 100,000 K (Chromaticity display requires 5 lx or more) Flash light: 20 to 20,500 lx · s; 2,500 to 100,000 K
Accuracy (Standard Illuminant A) (*1, 2)	E_v: ±5%±1digit of displayed value
	xy: ±0.003 (at 800 lx)
Repeatability (Standard Illuminant A) (*1)	E_v: 30 to 200,000 lx: 1%+1digit; 1 to 30 lx: 5%+1digit (*3)
	xy: 500 to 200,000 lx: 0.001 (*4) xy: 100 to 500 lx: 0.002 (*4) xy: 30 to 100 lx: 0.004 (*4) xy: 5 to 30 lx: 0.008 (*4)
Visible-region relative spectral response characteristics (f1')	Within 9%
Cosine correction characteristics (f2)	Within 6%
Temperature drift (f_t)	E_v: ±5% xy: ±0.006
Humidity drift (f_h)	E_v: ±3% xy: ±0.006
Power	2 AA-size batteries (Alkaline batteries or manganese dry cells); USB bus power
Response time	Constant light (Maximum): 15 sec Constant light (Minimum): 0.5 sec Flash light: 1 ~ 1/500 sec (in 1-step intervals) (*5)
Color indication modes	Correlated color temperature T_{cp}, Difference from blackbody Δuv, XYZ, xy, u'v', Dominant wavelength λ_d, Excitation purity P_e, Spectral irradiance, E_λ, CRI (Ra, Ri), Peak wavelength λ_p, exposure value
Other functions	Data memory: 999 data; Preset function; Auto power off function
Display languages	English, Japanese, Chinese (Simplified)
Interface	USB 2.0 Mini B
Operation temperature/ humidity range	-10 to 40°C , relative humidity of 85% or less (at 35°C) with no condensation
Storage temperature/ humidity range	-10 to 45°C , relative humidity of 85% or less (at 35°C) with no condensation
Size	73 (W)× 183 (H) × 27 (D) mm (Not including projecting buttons) D (max): 40 mm
Weight (without battery)	230 g

(*1) Measurement mode: Constant light (range L), Exposure time : AUTO
(*2) Linear for E_v
(*3) 10 times measurement (2σ) /Ave
(*4) 10 times measurement (2σ)
(*5) Shutter speed

Utility Software (Standard accessory)

Software	OS	
Windows	Windows® 7 SP1 Windows® 8 Windows® 8.1	Compatible with 32-bit and 64-bit versions of Excel®

· Windows® and Excel® are trademarks of Microsoft Corporation in the USA and other countries.

Konica Minolta's Illuminance Measurement Trio
<All conforms to JIS AA Class>

Illuminance Spectrophotometer CL-500A
For industrial applications requiring high accuracy

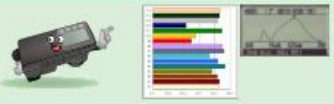

Chroma Meter CL-200A
A de facto industry standard for color-temperature measurement !

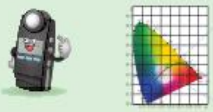

Illuminance Meter T-10A
Capable of accurately measuring next-generation lamps including PWM-controlled lighting.

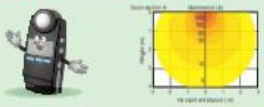

* Both CL-200A and CL-500A also can measure PWM-controlled light.

SAFETY PRECAUTIONS

For correct use and for your safety, be sure to read the instruction manual before using the instrument.

- Be sure to use the specified batteries. Using improper batteries may cause a fire or electric shock.

Certificate No. LRQ 0908044 Registration Date: March 3, 1999
Certificate No. JQA-E-80027 Registration Date: March 12, 1997

KONICA MINOLTA, INC.	Osaka, Japan	**Phone :** 888-473-2656 (in USA), 201-236-4300 (outside USA)		**Fax :** 201-785-2482
Konica Minolta Sensing Americas, Inc.	New Jersey, U.S.A.			
Konica Minolta Sensing Europe B.V.	European Headquarter /BENELUX	Nieuwegein, Netherlands	**Phone :** +31 (0) 30 248-1193	**Fax :** +31 (0) 30 248-1280
	German Office	München, Germany	**Phone :** +49 (0) 89 4357 156 0	**Fax :** +49 (0) 89 4357 156 99
	French Office	Roissy CDG, France	**Phone :** +33 (0) 1 80 11 10 70	**Fax :** +33 (0) 1 80 11 10 82
	UK Office	Warrington, United Kingdom	**Phone :** +44 (0) 1925 467300	**Fax :** +44 (0) 1925 711143
	Italian Office	Cinisello Balsamo, Italy	**Phone :** +39 02849488,00	**Fax :** +39 02849488,30
	Swiss Office	Dietikon, Switzerland	**Phone :** +41 (0) 43 322-9800	**Fax :** +41 (0) 43 322-9809
	Nordic Office	Västra Frölunda, Sweden	**Phone :** +46 (0) 31 7099464	
	Polish Office	Wrocław, Poland	**Phone :** +48 (0) 71 73452-11	**Fax :** +48 (0) 71 734 52 10
Konica Minolta (CHINA) Investment Ltd.	SE Sales Division	Shanghai, China	**Phone :** +86- (0) 21-5489 0202	**Fax :** +86- (0) 21-5489 0005
	Beijing Office	Beijing, China	**Phone :** +86- (0) 10-8522 1551	**Fax :** +86- (0) 10-8522 1241
	Guangzhou Office	Guangdong, China	**Phone :** +86- (0) 20-3826 4220	**Fax :** +86- (0) 20-3826 4223
	Chongqing Office	Chongqing, China	**Phone :** +86- (0) 23-6773 4988	**Fax :** +86- (0) 23-6773 4799
	Qingdao Office	Shandong, China	**Phone :** +86- (0) 532-8079 1871	**Fax :** +86- (0) 532-8079 1873
	Wuhan Office	Hubei, China	**Phone :** +86- (0) 27-8544 9942	**Fax :** +86- (0) 27-8544 9991
Konica Minolta Sensing Singapore Pte Ltd.		Singapore	**Phone :** +65 6563-5533	**Fax :** +65 6563-9721
Konica Minolta Sensing Korea Co., Ltd.		Goyang-si, Korea	**Phone :** +82 (0) 2-523-9726	**Fax :** +82 (0) 31-995-6511
Konica Minolta, Inc.	Sensing Business Thailand Representative Office	Bangkok, Thailand	**Phone :** +66-2361-3730	**Fax :** +66-2361-3771

Addresses and telephone/fax numbers are subject to change without notice. For the latest contact information, please refer to the KONICA MINOLTA Worldwide Offices web page :

http://konicaminolta.com/instruments/network

9242-4876-14 BFHPK Printed in Japan